

אוהב שלום

- עובדות, הנהגות, מעשיות -

שראיתי בקודש אצל מורי ורבי ועטרת ראשי

מרן רבינו חכם **שלום כהן** זצוקלה"ה

ראש ישיבת פורת יוסף

ונשיא מועצת חכמי התורה

כתבתי בחסדי ה' עלי

נהוראי יוסף אוחנה

רב ואב"ד "שערי יוסף" תל ציון, ורב הישוב כפר הרי"ף,
ומח"ס שו"ת רחשי לב, ש"ע המוסר ג"ח, משפט הגט ג"ח, ועוד

אזהב שלום

-עזבדות, הנהגות, מעשיות-

הקדמה קצרה

אמר המחבר, איננו מאמינים כי בעוונותינו הרבים נשבה ארון האלהים, ונלקח מאיתנו גדול דורינו ומשוש חיינו, מרן רבינו זצוק"ל, ביום המר והנמהר כ"ה מנחם אב התשפ"ב. אויה לנו על שברנו. אוי מי ירפה לנו. מי יורה לנו דעה ומי יבין לנו שמועה. רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם, אשר אמרנו בצילו נחיה בגויים (איכה ד, כ). ואשר עתה ירוד ירדנו אלפי מעלות אחורנית. ואיכה חשכה אור ההלכה, והתלמוד כמו גלמוד מי יבונן. ועלי הדור מי יגונן.

ובודאי אין לנו נחמה אלא בראות גואל צדק, והקב"ה בראשינו, וכשהוא עושה מחול לצדיקים ויושב ביניהם, ומשיח צדקינו על ימינו, וכל גדולי ישראל ורבינו זצוק"ל עימם חיים וקיימים, כמ"ש (ישעיה כו, יט): יחיו מתיך, נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר, כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל. ובלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים, וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כי ה' דיבר. אכ"ר.

ברוך ה' היתה לי הזכות כשלוש שנים להיות דבוק לרבינו מאוד, ובכל יום לויתי אותו לפני ואחרי השיעור, הבאתי לפניו ספרים

ומלבד מה שלמדנו בישיבה בשיעור אצלו כמה שנים (ולא התקדמתי לשיעורים הבאים, אלא נשארתי בשיעוריו שנה אחרי שנה), בנוסף לכך למדתי איתו באופן אישי הרבה, שאלתי, התייעצתי והחכמתי בלי סוף, והעמידני על האמת. כמו כן זכיתי ללוותו לבריתות ופדיונות שערך. וכן להתלוות אליו כאיש ה"רודף שלום", אך ורק מפני שהיה כאן "אוהב שלום", ודבקה נפשי בנפשו. תהילות לאל יתברך.

והנה אמרתי להוציא אשר באמתחתי מזה שנים, קובץ על יד ירבה, ממה שכתבתי מלפני שנים רבות, והוספתי כפעם בפעם נופך (מדברים ששמעתי מרבינו כמה פעמים, ובשמועות שזכינו לחדדם יותר ולכתוב את גרסתם האחרונה), וכולם עובדות ופרטים שראיתי במו עיני וששמעתי במו אוזני מרבינו זצוק"ל, אשר קרבנו המקום לעבודתו, לחזות מחזה שדי ולקרבה אל המלאכה.

כתבתים למען יעמדו ימים רבים ולא תשלוט בהם השכחה, ולמען ידעו דורותיכם מי הם גדולינו אנשי דעה, וכמה האמת היתה נר לרגליהם, וכיצד התקיים ברבינו ז"ל מאמר חז"ל בעירובין (יג:): "כל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו", אשר בהיותו בורח כמטחוי קשר מכל מיני גינוני מלוכה ועניני כבוד בלתי אמיתיים, בכל זאת זכה להיות מנהיג הדור, והכל בענוה כשהוא חדור למטרה ולתכלית שציוה אותו הבורא ית"ש. בבחינת והיו עיניך רואות את מוריך, ונדע ונשכיל ונחכים בזה ובבא, אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, בב"א.

והנה יותר ממה שכתבתי כאן כתוב לפני, רק מפני הנחיצות אמרתי להוציא את הדברים חוצה לזכות את הרבים, למרות שחלקם עדין לא מעובדים דיו. אך אי"ה עוד נוסף נופך כפעם בפעם ונסדר את הדברים בצורה יותר בהירה וברורה אי"ה. וזכות רבינו תעמוד לנו ולבנינו ולבני בנינו עד עולם, ונזכה לביאת גואל צדק בב"א.

התוכן

2	הקדמה קצרה
5	תולדותיו, כפי שסיפר לי על עצמו
11	עצותיו והכוונותיו
13	הזהירות בתשובות
14	תפילה
16	מוסר ושיחות
17	משמח אלהים ואדם:
18	הנהגתו עם התלמידים
21	מתיקות התורה
22	דרך לימודו
24	שלום בית
25	הוראות הלכתיות
28	קודש לה' - קדושה
29	קבלה
30	וענות צדק אורחותיו
31	דאגתו ומסירותו לכלל
32	גדולתו בתורה
33	כתיבת חידושי תורה
35	הנהגות
39	שונות
41	הברכות של רבינו
46	תולדות רבי אפרים הכהן זצוק"ל, נכתבו ע"י רבינו

תולדותיו, כפי שסיפר לי על עצמו

סיפר לי רבינו, כי אביו רבי אפרים הכהן ורעייתו, המתינו קרוב ל-20 שנה לפני בטן, וברוך ה' אחרי תפילות וברכותיהם של גדולי ישראל, זכו לפני בטן, ונולד להם בן בשעה טובה ומוצלחת, ויקרא שמו בישראל "שלום". [לפי החשבון, הרי רבי אפרים הכהן נולד בשנת תרמה, וכמו שכתב רבינו עצמו במאמרו בקול סיני (אלול תשכג), ונישא לרעייתו בברכת רבינו הבא"ח בגיל כ"ח, דהיינו בשנת תרע"ג, כך אמר לי רבינו. אם כן מאז ועד לידת רבינו בשנת תרצ"א, עברו כמעט עשרים שנה ללא ילדים, דהיינו י"ח שנה].

שאלתי את רבינו על מה שאומר רב אחד מפורסם, שרבינו הוא שורש נשמת הרש"ש, ובא הרש"ש אל אביו בחלום ואמר לו שעכשיו יולד לך בן ותקרא שמו "שלום", והוא משורש נשמתי ויתקן ענין לימוד הפשט. ענה לי רבינו: "אני לא שמעתי דברים כאלו מעולם מאבא שלי, מה שלא שמעתי ממנו זה לא מוסמך". ופעם אחרת שאמרתי לו משהו אחר בשם אביו, אמר לי "מה ששמעתי ממנו זה מוסמך. אני לא מכחיש שיש דברים שאולי לא אמר לי". [מלבד זאת רבינו עסק גם בקבלה, יעויין להלן ערך קבלה].

רבינו סיפר לי שהוא קטן מחכם עובדיה ב-10 שנים בדיוק, זאת אומרת שהוא נולד בשנת תרצ"א.

אמר לי רבינו כמה פעמים בלשון: "כל ימי גודלתי בין החכמים", נולדתי בישיבת פורת יוסף, אימי ילדה אותי בתוך כותלי הישיבה, כל ימי שאבתי מן החכמים והמקובלים, ועיקר עניני והנהגות אורח החיים ראיתי ע"פ חסידים ואנשי מעשה שהיו מכלכלים דבריהם ומשימים אורחותיהם ע"פ הקבלה.

בילדותו, אמר לי רבינו, שהוא היה ילד פעיל ותוסס, "לא הייתי מהילדים התמימים, אלא קופץ, משחק". "הייתי קופץ על החומות

מאבן לאבן". עוד אמר לי בהזדמנות אחרת: "מילדותי הייתי סקרן, אוהב לדעת הכל, ולכן גדלתי. מי שלא סקרן לא יהיה כלום.. סקרן במובן החיובי כמובן".

כפי שסיפר רבינו, בגיל 13 וחצי הוא היה לומד בחברותא בהפסקת צהוריים מסכת שבת, כשעה וחצי, גמרא רש"י תוספות ור"ן על הסדר. למדנו באוצר הספרים של הישיבה. חכם עובדיה שמע אותנו לומדים, הוא היה גם כן לומד באוצר ומכין שם את השיעורים שלו. הוא היה בחור עדין. ואמר לנו, אני רואה שאתם לומדים טוב, אני אצטרף אליכם, אבל אני לבינתיים אוכל... וכמעט עבר איתנו על כל מסכת שבת, עד דף קכט, ואז חכם עובדיה התחתן.

עוד סיפר רבינו: אני עצמי לא למדתי אצל חכם עזרא עטייה בשיעור, אבל היינו שואלים אותו הרבה שאלות בגמרא ובהלכה, ודברתו איתו הרבה בדברי תורה. הוא גם בחן אותנו על אורח חיים יורה דעה ואבן העזר.

רבינו סיפר לי (אשתדל לדייק בלשון): בגיל 17 וחצי סיימתי את כל יורה דעה בעיון, ונבחנתי עליו אצל ראש הישיבה רבי עזרא עטייה. למדתי אותו בכל יום בחברותא עם חכם יוסף רפול, כשעתיים לאחר שחרית בבוקר, וכן כל יום שישי וכל יום שבת. ומגיל 17 התחלתי ללמוד כל היום אבן העזר, כי גמרתי את כל הכיתות בישיבה, עד גיל 24, ואז נבחנתי עליו גם כן. רציתי להתחיל חושן משפט ולהבחן עליו, ואז קראו אותי להיות ר"מ בישיבה".

בהזדמנות אחרת אמר לי רבינו: "היום הבחורים בקושי לומדים את מה שנותנים להם בישיבה. אני בצעירותי, כבר בגיל 15 נבחנתי על כל הלכות בשר וחלב ותערובות ועוד, טור וב"י וש"ע ונושאי כלים".

רבינו בצעירותו היה חוזר ומשנן הרבה את הש"ס, ושאלתי אותו כמה פעמים, האם למד מסכת חולין, מסכת עירובין, בעיון ובכל ספרי הראשונים, אמר לי, כן, למדתי עירובין כמה פעמים.

עוד סיפר: "כשהיינו בחורים לא היה ספר משנה ברורה בכלל. פעם הלכתי לאיזו ספריה, ראיתי את הספר משנ"ב והתפלאתי שיש ספר כזה. בשוק לא היה ניתן להשגה. היום כל היום מדפיסים ממנו. היום אני כבר שישים שנה נותן שיעור במשנ"ב בשבת. עד אז היו לומדים באר היטב".

סיפר לי רבינו, שבגיל 17 הוא כתב לעצמו תפילין דרבינו תם, עוד לפני נישואיו, שכך אמר לו אביו לעשות. לאחר הנישואין הוא אמר לו לכתוב תפילין חדשות, וכך עשה. [וראה להלן, הוראות הלכתיות]. ואמר בהזדמנות אחרת, שהמורה שלימד אותו ספרות סת"ם הוא הרב שעיו. אם כן הוא למד אצלו ספרות לפני גיל 17.

לאחר נישואיו, למד בישיבת אור התורה של מרן רבינו עובדיה זצוק"ל, וסיפר לי שהוא היה בוחן אותם על החומר ולא מוותר על קוצו של יו"ד.

כשלמדנו סוגיית "ריבוי בשיעורים" בשבת וביום טוב (גיטין ח: בתוספות, ועוד) עם רבינו, למשך שבוע שלם היו שיעורים רצופים, רבינו אמר: "יש ריבוי בשיעורים על סוגיית ריבוי בשיעורים". בסוף השבוע, אחרי שהותיר רבינו כמה קושיות גדולות בשיעורים הקודמים, נכנס עם שו"ת יביע אומר לשיעור, ויישב את הקושיות. ובסוף השיעור אמר: "היתה לי קושיא גדולה על היביע אומר, נכנסתי לחכם עובדיה והקשתי לו את הקושיא, הוא הראה לי שכבר הקשה כן בגליונות הספר שלו יביע אומר, ואמר תירוץ. והבאתי לי לאחר זמן סייעתא לתירוץ מפירוש המשנה להרמב"ם, הוא שמח מאוד ונשק אותי". והוסיף רבינו: "הוא יודע שאני באמת רוצה לשאול, והוא ידע שאני באמת אוהב אותו".

סיפר לי רבינו: כשהייתי בן 17 הלכתי למאפיית המצות של הגרי"ז מבריסק, ראיתי אותו אופה את המצות. כל הקירות היו ניירות, שלא יעוף חלילה קמח ויפול חזרה לעיסה. והמצות היו שחורות משחור, פחמים ממש. העזתי ושאלתי את הגרי"ז מבריסק "הרי אין בזה טעם מצה". השיב הגרי"ז: "עדיף שלא יהיה בזה טעם מצה, אבל העיקר שלא יהיה בזה טעם חמץ".

הייתי אצל רבינו בשבת פרשת קורח התשפ"א, והרב דיבר עימנו על הנסיונות של בני דורינו להיות אמיתיים, ושתלמיד חכם אסור לו שירמה את עצמו, והזכיר כמה קרח היה בעל השגה של רוח הקודש, ובכל זאת נפל בטעות גאוותו, וכל זאת למרות שהיו לו מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, וכל כך למה, וכי לא ידע ללמוד וכו', לא ולא, הוא עשה הכל על פי ההלכה, כל המחלוקת שלו היתה לשם שמים בעיניו, ואז התחיל רבינו בוכה, כמה צריך אדם להתפלל ולבכות לה' שיציל אותו מדרך של טעות שהוא כל כך מושרש בה עד שסבור שהיא היא האמת. וכששאלתי אם כן באמת מה יעשה האדם כדי לבחון את עצמו בזה, אמר, שבאמת אי אפשר, אבל צריך תפילות וסייעתא דשמיא, ואם האדם ירא שמים אזי הקב"ה מציל אותו מן הטעות, ואל תצל מפינו דבר אמת וכו'. עכ"ד.

ביום פורים, העזנו ושאלנו אותו: "איזה דמות הרב הניח לנגד עיניו לשאוף ממנו?", בתוך התשובה של רבינו צצו המילים: "אם שואפים להיות חכם עובדיה, מתיאשים. אי אפשר לשאוף אליו. זה הרבה מאוד סיעתא דשמיא". שאלנו אותו: "אם שואפים אליו אפשר להיות אברכים, ואם לא נשאף אליו גם אברכים לא נהיה". השיב רבינו: "אין בעיה, תשאפו ליותר ממנו, אך אם לא השגתם אותו אל תתיאשו". עכ"ד.

סיפר לנו רבינו: בזמנו, ועד הישיבות נתנו אפשרות לשני רבנים מהישיבה שילכו לנופש, נופש המיועד לראשי ישיבות בלבד. בפורת יוסף היו רבנים גדולים ומקובלים, הם לא הכירו מה זה נופש. אני הייתי בחור, וביקשתי ללכת לנופש. הלכתי לשם, זה היה

בנתניה מול קרית צאנז. היו שם כמעט כל גדולי ישראל מהדור הקודם, ראיתי את הגרי"ז מבריסק, ועוד גדולים. (רבינו אמר את שמותם, ואיני זוכר).

סיפר רבינו: "כשהייתי בחור יצא לאור הספר "נתיבי עם" של רבי עמרם אבורביע, הוא היה צדיק גדול ומתפרנס מיגיע כפיו, סופר סת"ם וסוחר תשמישי קדושה. והוא היה ענק בתורה. כשראיתי מה שכתב בסימן שב בענין קיפול טלית בשבת הערתי לו את הערתי. הוא התייחס אלי יפה כאילו אני אברך מבוגר, הייתי רק בן 17. זה גדולה. איזה גדול הדור מתייחס לבחור שמגיע אליו ושואל שאלה".

סיפר רבינו שכאשר הציעו לו את הרבנית ע"ה, נפגש עימה כעשר דקות בלבד, ושאל אותה: "האם את מוכנה שהבית שלך יהיה כמו הבית של הוריך" (רבי מנצור בן שמעון זצ"ל), היא אמרה: "כן". מיד הסכמנו להנשא. לא עשינו וורט או כל עיכובים אחרים. "לא כמו היום שעושים ווארט, ספורט... למה?!". [פעם אחרת אמר לי רבינו: "אני לא מבין מדוע צריך להפגש ולהפגש כל כך הרבה כמו שעושים בימינו, בסך הכל הוא גבר והיא אשה, מדברים כמה דקות מתחתנים ומביאים ילדים לעולם, מה צריך יותר מזה?"].

שאלתי את רבינו, אם היה פעם אצל החזון איש? השיב לי: "כן הייתי אצלו פעמיים. פעם אחת כשהיה מישהו מבני משפחתי מעוכב מזרע של קיימא, והוצרכו לשאלת רב אם לעשות טיפולים או להמשיך בתפילות, כי האשה מעדיפה להרבות בתפילה. החזון איש השיב: אם האשה אינה רוצה לעשות טיפולים אינה חייבת, ולכן שתמשיך בתפילה. אך ה' יברך אותה שיהיה לה זרע של קיימא". הוסיף הרב ואמר, שב"ה נפקדה האשה ההיא באותו החודש בבן זכר, ונולדו לה אח"כ למעלה מעשרה בנים תלמידי חכמים. שאלתי את הרב: "ומה היתה הפעם השניה שהיה הרב אצל החזון איש", ולא השיב, ככל הנראה משהו מאוד אישי.

פעם אחת היתה עת רצון, ושאלתי את הרב אם היה פעם אצל הסטייפלר זי"ע"א. והשיבני הרב: "בודאי, הייתי אצלו בן בית, נמצא אצלו הרבה מאוד, ימים שלימים. גדלתי אצלו". והוסיף: "הייתי נוסע איתו באוטובוס לשיבתו, הרב (הסטייפלר זי"ע) הוריד את החליפה שלו, תלה אותה על הבורג שנועלים בו את החלון, הסיט את הוילון מפני הנשים, פתח את הספר ולמד, כאילו הוא לא היה באמצע העולם...". עוד הוסיף הרב: "אירע פעם אחת והתפללתי איתו שחרית, אני הייתי הכהן היחיד בבית הכנסת. הרב (הסטייפלר זי"ע) לקח בעצמו שטיח מתחת לתיבה, הניח לי כדי שלא אשא כפי על הרצפה. גם היה חורף. איזה ענוה, איזה גדלות ומסירות נפש למצוה, לא מחזיק טיבותא לנפשיה. כשצריך לעשות מצוה, הוא רץ לעשות אותה". שאלתי אותו, אם ראה בעיניו ניסים ונפלאות אצל הסטייפלר. השיב הרב: "ראינו הרבה דברים, אך הרב הסתיר זאת, הוא היה מתאמץ וטורח הרבה כדי שלא נראה אותם".

סיפר רבינו: בצעירותי הוזמנתי לועידת כשרות בעניני פסח שעל ידי העדה החרדית, קם שם אחד הרבנים, אני לא אומר את שמו, ואמר: "איך הספרדים אוכלים מצות עבות כמו פיתות, הרי זה נראה כמו חמץ, צריכים לצאת על זה בכל תוקף". ישבו שם רבנים גדולים, ובכל זאת אני קמתי ואמרתי לו: הרי הגמרא בפסחים (ו.) בסוגיית הפת שריבתה מצה והתערבה עם חמץ ואינו יודע להבדיל בין החמץ למצה, הכל מותר שחזקה היא שהכל מצה. ולדברי כבודו שאסור שתראה המצה כמו החמץ איך יתכן שיתבלבל ביניהם עד לבלי היכר, ואיך יתכן שיתירו חכמים את ה"חמץ" באכילה... ולא השיבני דבר.

סיפר לי הרב שבאחת מן הפעמים שהוצרך לטוס לחו"ל לצורך החזקת הישיבה, הגיע לעיר "דיל", שם שהה בביתו של אחד מנכבדי הקהלה. המארח, שבביתו היה המנהג שלא לאכול הרבה לחם בסעודות השבת, הביא לכל אדם שיעור לחם אפילו פחות מכזית. הרב לא ידע מה לעשות, וכי ברכת על נטילת ידים תהא

לבטלה. ואיני זוכר מה הפתרון שמצא הרב, אך הוסיף, שלמחרת קרא לבעל הבית ושוחח איתו על כך, וכיון שהיה ת"ח הבין הענין.

עצותיו והכוונותיו

בכל שאלה ששאלוהו, היתה בתשובתו חכמה גלויה ועוד יותר חכמה מוצפנת. לפעמים התשובה היתה השתיקה שלו בעצמה. לא אחת שאלנו וכן ראינו אנשים נוספים ששואלים שאלות, אך רבינו עושה את עצמו כאילו הוא לא שמע ומסתכל לחלל החדר. תיכף ומיד מנסים לחזור שוב על השאלה, והוא מפסיק את השואל בהנף יד, כאומר, הבנתי, תמשיך לשאלה הבאה. השואל מבין היטב כי כונתו של רבינו ששאלה זו אינה שאלה, ואתה השואל יודע היטב מה צריך לעשות.

לדוגמה, כששאלו אותו האם ללכת להלויה של אחד מגדולי ישראל שנפטר, הוא לא ענה, וכששאלו שוב, הוא אמר: "אני לא עונה על שאלה כזאת". וכששאלו שוב "אם כן הרב מה להגיד להם, הם מחכים לתשובה". "תגיד להם שאני אמרתי שאני לא עונה על שאלה כזו", אמר.

הפקחות והרצינות נראו תמיד על פניו, הוא דרש למעשה בעקיפין מכל הסביבה שלו שיפעילו את המחשבה, להיות מחושבים, מפוקסים אל המציאות.

הרבה פעמים נגשים לגדולי ישראל לשאול שאלות, אך רק כדי לשאול, לא באמת כדי לקבל תשובה, או שמחפשים איזה נושא לשאול עליו [פעם הוא אמר למישהו: "אם רואים אותי, זה לא אומר שצריך לשאול שאלות"]. אצל רבינו היה מורגש שצריך לשאול משהו אמיתי, משהו מהותי, לא משהו שאפשר לחשוב לבד מה לעשות, או דבר שמובן לכל שהדרך היא כך וכך. לדוגמה, אם היו

מגיעים לשאול האם צריך ללכת לרופא, הוא בכלל לא היה עונה, וכשמפצירים, הוא היה אומר: "בודאי, מה השאלה". כך שגם אם מדובר בדבר פשוט אלא שהתערם לשאלה מהותית, היה השואל חייב להגדיר במדוייק מהם שני הצדדים של הספק.

פעמים רבות כששאלנוהו, אמר "אני לא מבין מה אתם מדברים ושואלים", ובקש שנסביר ונרחיב יותר את היריעה, וכשהרחבנו, הוא היה כביכול מתנתק לרגעים ספורים מן הקרקע, כאילו הוא ממש מסיח דעתו מן השאלה ומביט לנוכח, אך תיכף תוך כדי דיבור היה עונה את התשובה, בקצרה, ובסמיכות דעת שהשואל הבין. אחרי כמה שניות, הוא מוודא שהשואל קיבל תשובה: "הבנת, צריך לעשות כך וכך".

מלבד זאת שאלות רבות הוא היה מראה כאילו הוא מתקשה להבין בכלל את השאלה, שכן כל השאלה מושתתת על מציאות של טעות שהשתרשה בציבור, ואחרי שרגילים לטעות זו נוצרה שאלה, אז הוא היה אומר: "אני לא מבין את האנשים היום". וכששואלים: "אם כן מה לעשות?". אז הוא היה פותח פיו בתבונה ונותן את עצתו. התחושה של השואל היתה, שבאמת כך וכך צריך לעשות מכיון שהכל הוא מצב של לית ברירה. לדוגמה, כששאלוהו, איך מכניסים לבחור בזמנינו טעם בלימוד התורה. הוא אמר שהוא אינו מבין את השאלה. אך אחרי שהפשיטו את הדברים עוד יותר, הוא אמר: הכל מתחיל ברבנים, הם לא מוסרים שיעור בשביל התלמידים, הם מוסרים בשביל עצמם. ושוב אחרי שתיקה הוא אמר את התשובה המתאימה לפי המציאות של זמנינו: "צריך לעורר אותם לשאול ולהקשות איזה קושיא, זה יתן להם טעם בלימוד". [השואל יצא מכאן עם שתי תשובות. א, שעל ידי שהתלמיד שואל שאלה ומשתתף וכו' אזי מפתחים אצלו אהבה לתורה. ב, שהמגיד שיעור צריך להשים נגד עיניו את טובת הבחורים ולא טובת עצמו בלבד. כל זה ביטא רבינו במילים ספורות].

שאלות בהלכה, כשהיו נגשים לשאול על שאלות המפורשות בשלחן ערוך, הוא פשוט לא היה עונה, וכשהשואל ממתין כבר מספר שניות נכבדות לתשובה, רבינו אומר: "נו, זה שלחן ערוך מפורש". אלו דברים כסדרן. וכל זה מפני שהיתה לו דרישה מכל מי שבא אליו במגע, שלא יהיה בור ועם הארץ לשאול ולשאול ולא לטרוח בעצמך, "וכי כל הזמן תשאל, מה תעשה בלעדיו", וחיוך עוטה את פניו.

הזהירות בתשובות

רבינו נזהר מאוד שלא לייעץ עצה שיתכן ויצא ממנה מכשול, והיה רואה את הנולד. כמה פעמים שאלתי אותו שאלות בהלכה, הוא אמר, נכון שאתה צודק אבל איך יקבלו את הדברים, והאם ישמרו אותם כהווייתן, או שמא נפיק מניה חורבא.

מסיבה זו לפעמים הוא העדיף שלא להשיב תשובה, כדי שלא יהיה עליו הקולר של המכשול באם יצא מכשול.

פעם שאלתי את רבינו, אם כשאני רואה אותו עושה איזה משהו, האם זה נקרא "מעשה רב". אמר לי רבינו: "מה פתאום". הוספתי ושאלתי, וכי אם אני רואה את הרב עושה משהו לא אלמד מזה? השיב רבינו: "לא, אל תלמד". הוספתי ושאלתי, וכי הרב חלילה עושה משהו שלא כהלכה, ואם הרב עושה בודאי שאני יכול לעשות, ולכן אמרו בב"ב (קל:): שמעשה רב היא הלכה. שוב ענה רבינו בשלילה: "לא, אני לא מעשה רב". [אולי לא הבנת אותי וכו'].

כמו כן האחריות של רבינו על חתימת ידו שלא תהיה "חותמת גומי" היתה אדירה. כמה פעמים הייתי נוכח כשבאו להחתים את הרב בשליחות של רבנים, אדמו"רים ועוד, באומרם: "רב פלוני ביקש שהרב יצטרף". הרב לא היה חותם אלא היה מברר מי עומד

מאחורי זה. היה אומר ומבקש תיכף ומיד להתקשר לפלוני ולברר מפיו שאכן הדבר נכון. פעם אחת הגיעו ואמרו לו שחכם עובדיה ביקש שיחתום, הוא בקש ממני לתקשר לר' צבי חקק לברר, ורק אז היה חותם. פעם אחת הגיעו בשליחות אחד מגדולי האדמו"רים להתחים את רבינו על איזה נוסח, הוא לא רצה לחתום באומרו להם: "איך נתתם תמיכה בראש עיר חילוני" (נ.ב. שנבחר אז).

פעם אחת ניגש אליו תלמיד חכם והביא לו שני כרכים עבי קרס על הלכות ... (לא אכתוב את הפרטים המלאים כדי שח"ו לא תצא תקלה, ואולי אינו לרצון רבינו), הרב התפלא ואמר, כשהביא לי להסכים הביא לי כמה דפים, ועכשיו מביא לי ספר שלם, תגיד לו שזה לא בסדר... (אמר כן בחיוך מהול באמיתיות).

תפילה

כל קטע בתפילה ריגש אותו עד דמעות. עינינו ראו כיצד היה מתפעל ובוכה מקטעים כל כך שגורים ובלתי מורגשים אצל רוב עם ישראל, כמו: "אהבת עולם אהבתנו", התחיל לבכות, אחר כך הוא הסביר: "רבוננו של עולם אנחנו אומרים אהבת עולם אהבתנו, וכי בחינם אנחנו אומרים כך, אתה תקנת שנאמר כך, כי באמת אתה אוהב אותנו. ואכן, אנחנו גם אוהבים אותך..". והתחיל לדמוע.

באמירת "ברוך שמייה דמארי עלמא", כשהגיע לתיבות: "אנא עבדא דקודשא בריך הוא" התחיל לבכות, אחרי התפילה ליויתי אותו לבית, ובעלותינו במדרגות של הרובע היהודי אמר לי: "אמרנו בפתיחת ההיכל אנא עבדא דקודשא בריך הוא", "וכי אני עבד של הקב"ה? אתה יודע מה זה להיות עבד של הבורא", וכשכל כולו רועד ונשנק מדמעות המשיך ואמר לי: "לא יכולתי לעצור את עצמי מלבכות".

סיפר לי אחד הבחורים שישב מולו בבית המדרש, כי ראה את הרב בוכה באמירת "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", וכשאמר "אחד" התחיל לבכות. ולמה? ברור, אתה מקבל עול מלכות שמים, אין לך מושג מה פירוש הדבר שעתה הנחת עול מלכותו יתברך עליך...

אין סוף פעמים שראיתי אותו פותח ידיו בתפילה (כשידיו למטה) כמתחנן לפני בוראו ושופך לפניו שיחו. הוא היה שקוע בתפילה במאה אחוז, לא מרגיש דבר מסביבו.

פעם אחת בעת מנחה של שבת, נכנסה יונה להיכל הישיבה, ובעת שכולם עומדים לתפילת הלחש ורק בודדים מן הציבור סיימו תפילתם, חגה היונה בקולי קולות מעל ראשיהם של המתפללים. היה נראה שמדובר ביונה מוזרה (יש בעלי חיים כאלה). אני התפללתי באותה השבת מנחה גדולה בכותל המערבי, וראיתי כיצד היונה עומדת להתקל בראשיהם של המתפללים. נוצר מזה המולה באמצע התפילה, המתפללים זזו, והיה משהו מהם שנבהל והרים קול צעקה. בקיצור נהיה בלאגן. רבינו עומד להתפלל בדביקות בסמוך להיכל, והנה היונה בטיסה מהירה דהרה לכיוון החלון שמעל ההיכל, כידוע למי שמכיר את הישיבה, החלון שמעל ההיכל הינו עגול, והיונה חשבה שהוא פתוח אך לרוע מזלה היה סגור, וכך נתקלה בזכוכית ונפלה מתה בקול חזק על גבי ההיכל לצד שמאלו של רבינו. לאחר התפילה ניגשו בחורים לשאול את רבינו האם מותר להוריד את היונה המתה מעל ההיכל. רבינו התקשה להבין באיזו יונה הם מדברים ובאיזה היכל. "דעני ליונה ממעי הדגה - איזה יונה אתם מדברים?" עד שהסבירו לו שבאמצע התפילה היתה כאן יונה שהשתוללה בבית המדרש וכו', שאל רבינו, איזה תפילה? "עכשיו, תפילת מנחה של שבת", כמאמין ולא מאמין אמר: "אני לא שמעתי, לא הרגשתי דבר". בסופו של דבר הורה להם לסלק את היונה על ידי טלטול מן הצד.

מוסר ושיחות

סיפר רבינו, שהוא לומד מידי יום בספר חובת הלבבות לרבינו בחיי. "מנעוריי הורגלתי בספר זה, אשר מדבר הוא לנפשו של האדם, ומטכס עימו ביחד עצה כיצד לגבור על יצרו הרע".

פעם סיפר: "אני, מבחרותי הייתי סקרן. בישיבה אמרו לא ללמוד חובת הלבבות שער "עבודת האלוקים", אמנם אני לא יכלתי שלא ללמוד. לפני שהתחלתי ללמוד התפללתי כי רצוני לעשות רצון הבורא, ועל ידי כן להוסיף בעבודת ה'. ובאמת למדתי כל שער "עבודת האלוקים, ולא עלתה לי אפילו לא מחשבת חוץ אחת".

כמו כן אהב רבינו ללמוד וללמד בספרי העמקה ומחשבה הבאים: רבינו יונה על אבות ועל משלי, ספורנו על התורה, אור החיים, ספרי הנצי"ב, תורה תמימה, ועוד, אשר היה מרבה להביא מהם ציטוטים ודברי מוסר, וכמעט בכל שיחה שמסר הזכיר את אחד מהן שהזכרנו.

אף בשיחות המוסר שמסר רבינו בישיבה, הוא העיד על עצמו שהוא מכין אותם, ושיותר קשה לו להכין שיחת מוסר משיחה אחרת, וכך היה כי כידוע בחורי הישיבה אהבו מאוד מאוד את שיחותיו של רבינו, ואפילו הבחורים החלשים ואפילו אם ישנם העומדים על הגדר, לא היה בחור שלא אהב את השיחות, והם היו לשם דבר, וזכורני שבקשנו מרבינו שימסור יותר מפעם אחת בחודש שיחה (הרב היה מוסר בכל ערב שבת מברכין), הרב אמר: "וכי אתם חושבים שאני יכול לעבוד על עצמי לתקן שתי דברים בחודש אחד, כל שיחה לוקח לי חודש שלם להכין אותה". וכידוע שרבינו היה רחוק מן ההגזמות ומגינוני כבוד, הכל היה מאמת ליבו. בשיעוריו בישיבה, כשהיה מגיע לנושא שיש בו מוסר השכל, היה מדבר אז ומרחיב את היריעה, כדי לחזק את הבחורים תוך כדי

הלימוד, ויקבלו את הדברים בישוב הדעת. [הוא אמר פעם אחת, שאין לדלג על אגדות ודברי יראת שמים בישיבה, הם העיקר].

כמו כן כמה פעמים בקשנו ממנו בסוף השיעור שידבר על חכם פלוני שהיום יום פטירתו, כגון הרש"ש ועוד, והיה מספר כמה דקות דברי מוסר וחיזוק.

משמח אלהים ואדם

רבינו היתה לו שמחת חיים אדירה, עם כל רצינותו ותוקפנותו בעבודת ה', לא נגרע ואפילו לא במאומה משמחת חיינו. תמיד היה עליז ושנון וחרוז.

רבים משימים את רבינו כאדם תקיף. ובאמת אין לכחד כי היתה לו תקיפות (הבחורים היה כופלים כמה פעמים בשמחת תורה "הללו תקיף תקיפים", והוא היה מחייך), אך כל מי שהכיר את דמותו ושהה עימו, הכיר שתקיפות זו היא מסוה מוחלט לחביבותו ורכותו. אין חביב ממנו בעולם. כל כולו עדינות ורוך, מתעניין, שואל, מבין, ודואג. כמה פעמים אמר לי ולתלמידים אחרים: "אני כמו אבא שלך". [לבנים שלי אמר, אתם נכדים שלי]. ופתאום, היה נפתח ומספר סיפורים על עצמו ועל אחרים, כאילו הוא לא זה שלפני רגע היה נראה כתקיף.

רבינו גם היה דואג להפשיר את האוירה הרצינית מדאי באיזו שנינות והומור, לפעמים היה מביא מאמר מחז"ל במקום נידח ומדמה אותו בדרך שנונה לנידון דידן, באופן המעלה חיוך ועריבות על כל השומעים, גם מי שנרתע מדמותו, הפשיר תיכף ומיד.

בפורים אחד כשהיו הבחורים בביתו של רבינו, וישבו סביב השלחן, לא נותרו כסאות לשבת. וכשהגיע אחד מרבני הישיבה הג"ר אברהם תשובה ונאלץ לעמוד, אמר רבינו בקולו: "במקום

שבעלי תשובה (הרב תשובה) עומדים, צדיקים גמורים (הבחורים) לא יכולים לעמוד".

במוצאי יום שמחת תורה, התלוותי אל רבינו מהכותל המערבי לכיוון הישיבה להקפות שניות, בדרך בא צלם אחד וצילם אותי כמה תמונות, מצד ימין ומצד שמאל, ומהאמצע. רבינו הרים את עיניו ואמר לו: אתה מצלם אותי, ומי יצלם אותך כשאתה מצלם אותי, זה גם חשוב שיראו שאתה צילמת...

פעם שאלתי את רבינו ביום פורים, למה הוא אומר לאנשים שמטרידים אותו בשאלות: "תן לי מנוחה", הוא אמר לי: "תן לי מנוחה" בחיוך, אמרתי לו "למה", הוא ענה: "למה שהוא לא יתן לי מנוחה".

פעם אחת הטרדתי את רבינו בכמה שאלות, הוא אמר לי: "אתה רודף שלום" (הכונה כי שמו שלום), השבתי לו: זה בגלל שאני "אוהב שלום". רבינו חייך.

פעם שאל אברך אחד את רבינו: "האם מותר לקמט כוס אחת פעמית בשבת, משום מבטל כלי מהיכנו", ענה לו רבינו בישרותו המפליאה: "לקמט כוס, למה לעשות זאת, השתגעת".

הנהגתו עם התלמידים

רבינו לא היה מוסר שיעור בישיבה באם לא היה מכין אותו, ואמר כמה פעמים שאם המגיד שיעור לא מכין את השיעור, יתכן שזו תהיה מלאכת ה' רמיה.

רבינו אמר לי כמה פעמים כשבקשתי שיעבור על תשובה שכתבתי וכיוצ"ב, שאין לו זמן ואין לו פנאי, כי מלבד חוקי לימודיו האישיים, יש לו להכין שיעור לישיבה, והוא לא יכול למסור שיעור

מבלי להכין, שלא תהיה מלאכת ה' רמיה. אבל אמר: "תביא לי את זה בסוף הזמן, אז יש שבוע של חזרות ויש לי פנאי".

וכן זכיתי להתלוות לרבינו כמה פעמים לאירועים מסויימים, כגון בריתות ופדיון הבן שנערכו על ידו, וכמה פעמים ראיתי שהפצירו ברבינו שישאר לסעודה וכיוצ"ב, והיה אומר "איני יכול להשאר אפילו רגע, יש לי להכין שיעור". [ופעם אמר לת"ח מסויים, וכי לכבודו יש להכין שיעור?].

ואף בשיחות המוסר שמסר רבינו בישיבה, הוא העיד על עצמו שהוא מכין אותם, ושיותר קשה לו להכין שיחת מוסר משיחה אחרת (וראה לעיל "מוסר ושיחות" בהרחבה).

סיפר רבינו, שבהיות הישיבה בקטמון, פעם אחת בשעת ערב מאוחרת הסתובבתי בין החדרים וראיתי חדר אחד נעול, לקחתי את המפתחות ופתחתי. ראיתי בחור יושב וגורס פרק "חזקת הבתים", שאלתי אותו מה מעשיך, הוא אמר לי, התווכחתי עם חבר שאני יכול לסיים את פרק חזקת הבתים בלילה אחד, והחבר אמר לי שזה לא יתכן, ובאם תצליח לסיים תקבל חמש לירות. ולכן אני "גורס" פרק חזקת הבתים. שתקתי. אחר כך בליל שבועות ראיתי את הבחור הזה לומד גמרא, אמרתי לו: למה אתה לא קורא את התיקון, הוא ענה לי, אני לא מבין את התיקון. אמרתי לו, בשביל חמש לירות אתה מוכן לגרוס לילה שלם גמרא בלי להבין, ועכשיו שיש תיקון ויש מעלה גדולה וכו' אתה לא מסוגל לגרוס.

פעם אחת נתרופף הסדר של ליל שישי בישיבה, בחורים היו הולכים לכותל או לשירת הבקשות, ואז רבינו מסר שיחת פתע בישיבה באמצע סדר א, וכה אמר כשעיניו זולגות דמעות: "בחורים, כל אחד מכם הוא נשמה, ה' הפקיד אותכם בידינו רבני הישיבה, אנחנו צריכים להיות נאמנים אליו יתברך. מה נענה לו יתברך כשישאל אותנו מה בחור פלוני עשה, ולמה הוא יצא כך ולא כך. מה נענה. אני מתחנן בחורים, תעשו בשביל הנשמות של עצמכם.

יש הרבה נסיונות בדור שלנו, אבל אפשר לצמוח בו דוקא ולעבור אותם".

פעם אחת בשמחת תורה אחרי שרקד רבינו עם הבחורים, התעייף, והלך לעבר התיבה שהס"ת עליה לעמוד לצידו ולנוח בעמידה מן הריקודים. רבינו בא להניח את ידו על התיבה, ורגע לפני כן בא בחור אחד והניח ידו באותו מקום שרבינו בא להניח, ולא שם לב שרבינו בא להניח ידו שם. נבהל הבחור ומשך את ידו. כשראה רבינו שהבחור נבהל מפניו, תפס את ידו בחמימות ובחיוך, ואמר לו: "וכי אינך יודע שהמקום הזה שמור לי".

פעם אחת ראיתי אצל איזה בחור מהישיבה מכשיר אלקטרוני המועד לפורענות. והתברר לי שאותו בחור מקלקל את נשמתו בראיית סרטים אסורים. ניגשתי לרב ואמרתי לו: "יש לי שאלה חשובה לשאול את רבינו, אבל איני יודע אם אוכל לומר לרב את שמו של הבחור", רבינו אמר לי "תשאל", סיפרתי לרב שיש בחור אחד בישיבה עם מכשיר שאינו כשר ורואה בו סרטים, ושוב פעם איני יכול לומר את שמו, אבל מה עלי לעשות בכדי להשפיע עליו, הוא בחור טוב בלימודים ואף בעל הנהגות טובות. חשב רבינו, ואז שאל אותי: "התפללת עליו", אמרתי לו שעדיין לא. אמר לי רבינו, תוכיח אותו בכבוד, ובד בבד תתפלל עליו. וגם אני אתפלל עליו. וכך היה, לאחר כמה ימים מישהו דיבר עם אותו בחור, והוא עשה מעמד שבירת המכשיר, וביקש כמה בקשות שהיה צריך לישועה. [למותר לציין שהרב לא לחץ עלי ואפילו לא בקש שאומר לו בכל זאת את שמו של הבחור, והבין היטב את המצב בו אני נמצא וחושש לשלומי ולשלום הבחור ההוא, וענה לי כאילו הוא אינו קשור לישיבה].

זכיתי שפעם אחת קיבלתי "אגרוף" מרבינו, היה זה כשהטרדתי אותו בסוגיית פתיחת בקבוקים בשבת, ואמרתי אז סברא שלכאורה הבקבוק והפקק נעשים ככלי כבר לפני שנסגרים, ונמצא שאין הפתיחה עושה כלי. רבינו השיב לי על הסברא הזו, וחזרתי ואמרתי

את סברתי בניגון של שאלה שונה. ושוב השיב רבינו על דברי. וחשבתי שאולי לא הסברתי טוב את הסברא, וחזרתי לאומרה שוב. רבינו חיך ונתן לי אגרוף חלש. מיד אמרתי לרב: "לפחות זכיתי לקבל אגרוף, מה שאף אחד לא קיבל", רבינו חיך.

פעם אחת דיברתי איתו על איזה רב מהישיבה, לתועלת הבחורים. כנראה שמישהו שמע שדיברתי על אותו הרב, והלך ואמר לו. כשנודע לרבינו שהדברים התגלגלו לאוזניו של אותו הרב, ושהוא נפגע מכך, ביקש ממני בניחותא: "תלך ותתפס איתו".

אחרי אחת החתונות הציע בחור מהישיבה לרבינו שיחזירו אותו ברכבו עד לישיבה, רבינו הסכים. הגרמ"ח שלגר אמר: "אני לא נוסע עם בחור שהוציא רשיון בישיבה". בכל זאת רבינו עלה עם אותו בחור מכיון שהיה מבוגר מאוד מאוד בישיבה, וכשהוציא את הרשיון ככל הנראה בהיתר הרבנים עשה כן. [אך רבינו לא עשה דבר כדי להסתיר את האמת שלו הנראית לפי רוחב דעתו הקדושה, אלא אמר דעתו לנכון ולא עשה מזה ענין ותמיד המשיך הלאה].

מתיקות התורה

שאלו את רבינו: מה יעשה בחור כדי שירגיש טעם בלימוד התורה. השיב: בשביל להרגיש טעם בלימוד צריך ללמד אותם להקשות איזו קושיא.

ובכל אופן, הוסיף, זה קשור לרבנים איך מטעמים את התורה בפני התלמידים, לדאוג רק בשבילהם, לא בשביל עצמו שירגיש שהוא מסר שיעור.

עוד הוסיף: אם הבחור גודל בבית שרואה את אביו לומד תורה כל הזמן, אז גם לו יהיה חשק בלימוד וטעם ומתיקות.

”בזמננו לא חייבו את הבחורים מה ללמוד, ולכן לכולם היה מתוק בלימוד. וכששאלוהו, ומי שלא רצה ללמוד וכי היה הולך מהישיבה? השיב: מה פתאום אין בחור שהיה בישיבה ולא למד. אם המגיד שיעור רוצה להכניס יראת שמים, כשנפגש בגמרא עם משהו שיש בו יראת שמים, צריך לדבר על זה, ולא יאמר זה בשביל המשגיח. לא לדלג על אגדות. למה לדלג”.

דרך לימודו

שיעוריו של רבינו ודרך לימודו היו בעיון ישר וזך. כל מה שלמד וקרא היה בעיון. הרב לא היה לומר רק מהרש”א ומהר”ם שיף וכו’ כפי שלומדים באיזה ישיבות ספרדיות, אלא היה פותח את כל ספרי האחרונים, ואת ספרי ראשי הישיבות, כקובץ שיעורים, שיעורי רבי ראובן, רבי נחום, רבי שמואל, דבר אברהם, כל ספרי האבני נזר היו שגורים על לשונו, ועוד ועוד, וכשהיה לומד בהם היה מבין אותם אליבא דהלכתא, איך הם א”כ פוסקים למעשה.

ולכן כל השיעורים היו כולם נוגעים למעשה, מביא רמב”ם וש”ע ואומר הנראה לו אליבא דפסק.

בקריאת רש”י והתוספות והראשונים, היה קורא אותם מתוך הגמרא או מתוך ספרי הראשונים (בשנים האחרונות הביאו לו קובץ מפרשים), והיו הבחורים עוקבים אחריו פנימה, וצורת הסברתו היתה כזו, שהיה מוסיף מילה אחת, או שמייתר מילה אחת, והיתה מובנת כל משמעות הענין כמין חומר. בדברים סבוכים היה עוצר, ותוך כדי שעיניו עדין בתוך הספר היה מוסיף שורה או שתים של הסבר.

תמיד היה משתדל שיהיה לפניו הלשון של הראשון או האחרון שמדברים בו, ולפעמים ארך זמן עד שהביאו לפניו את הספר, או

עד שמצא את הדברים פנימה. [זכורני שפעם אחת ציטט מגן אברהם בהלכות פסח סימן תעב, שציין אותו הגרי"ז מבריסק בחידושי הש"ס ושם מצויין סימן תעה, ואמר שאתמול חפשתי אותו ולא מצאתי. ושוב בקש ספר וחפש ולא מצא. ואני לא היה ספר לפני, ואמרתי לו אולי סימן תעב ולא תעה, ואכן הוא חיפש על אתר ומצא. ושאל אותי איך אני יודע. אחרי השיעור אמרתי לו שבמקלדת האותיות ב ו-ה סמוכות זו לזו, ויתכן שטעו המקלידים...].

רבינו אמר כמה פעמים שעיקר לימודו לתלמידים הוא איך להבין ואין לקרוא ראשונים ואחרונים, איך להבין צורתה של סוגיה. כמה פעמים אמר לבחורים, כשלומדים איך ללמוד אין להתפעל מהרבה דעות ושיטות, יש להבין כל אחד מהן, ואין נפק"מ כמה לכאן וכמה לכאן. ובדרך כלל כאמור כל השיעורים היו נוגעים למעשה.

שיבח בחורים רבים על שמצאו ספרים או מחברים שתירצו ושהלכו בשיטתו או ההיפך, והיה זוכר זאת למשך שנים. לדוגמה, כך זכורני שפעם אחת דברתי איתו על משהו שאמר בשיעור, ואמר לי, כי לפני כעשרים שנה אחד מתלמידיו שהיו הינו ראש ישיבה (ואחרי שחכך בזכרונו אמר לי את שמו), הראה לי שבילקוט מפרשים שבסוף המסכת מביאים בשם חכם אחד שתירץ והקשה כתירוצו. ושמח מאוד.

בעיקרון הוא היה שמח מאוד שבחורים מרחיבים את הידיעות שנזכרו בשיעור, ומעיינים בעוד ספרים נוספים שלא הזכיר. פעם אחת כשלמדו מסכת פסחים, לאחר השיעור לויתי את רבינו והיה בידי ספר "אוצר הגאונים" על מסכת פסחים, ראה זאת רבינו ואמר לי "אני מקנא בך, לי אין את הזמן לעיין בספר זה".

פעם אחת רבינו אמר סברא, ואמרתי לו שבכמה ספרים כותבים סברא הפוכה, ואמר לי רבינו: "בהלכה למעשה זה יהיה חשוב, אבל

תבין קודם כל האם הסברא שלהם מובנת או לא", כי היתה חשובה לו ההתחברות של הלומד אל הסברות, להבין כל דעה על איזה בסיס היא יושבת.

פעם שאלתי את רבינו מדוע בישיבה לא לומדים בשיטת הלימוד הספרדית, אמר: "הבחורים היום צריכים טעם בלימוד התורה וסיפוקים. אם תלמד איתם את עומק העיון, האם יתייאשו תוך יום או יומיים, ויאבדו טעם בלימוד".

רבינו אמר כמה פעמים: "אני לא מוסר שיעורים לבחורים, אני לומד עם התלמידים. ללמד אותם איך ללמוד את הראשונים, את רש"י, את התוספות, את רבי עקיבא איגר".

שלום בית

הנני לכתוב כמה ענינים שראיתי מן הצד ביחס שהקדיש לרבנית ע"ה, כמובן יש רבים מהם, ומסתבר לומר שיכתבו ע"י בני המשפחה, אבל לא אמנע טוב מבעליו.

כמה פעמים לאחר פדיון הבן שערב בקש איזו עוגה בשביל הרבנית.

היה מכבד את הרבנית מאוד מאוד, ובסוף ימיה הוא עצמו הכין את האוכל עבורה. הביא למטתה את הסירים, ושאל מה להכניס פנימה, וכיצד לבשל וכו'. ומפי אחד מבני המשפחה שנכח באותה תקופה שמעתי שרבינו אף עשה כביסות.

שיבח תמיד את הרבנית שהוא לא יודע מה זה עבודה בבית, והיתה מידי יום טורחת לקחת את הבנים אל מחוץ לרובע היהודי לת"ת וכו'.

הוראות הלכתיות

שאלתי את רבינו אם מותר להשתמש במכונות הגילוח, הראיתי לו תמונות שצולמו על ידי בד"ץ שהקימו לעניני מכונות גילוח, הוא אמר לי "בודאי הם לוחצים, לכן יש תער, אם לא לוחצים אין איסור". אמרתי לו: גם אם לא לוחצים זוהי התוצאה. וגם, שבמציאות לא שייך לומר "אל תלחצו", בן אדם לחוץ וממהר הוא לוחץ ומגלח כמה שיותר מהר, זה איסור דאורייתא. ועוד, שבשיפוי הלסת וכו' מוכרח הדבר להלחץ. השיב רבינו: "טוב, מה אתה רוצה ממני". אמרתי: "הרב אמר שמותר, וסומכים על הרב, חשוב לדעת מהי דעתו". אמר רבינו: "אז תגיד לכולם שלא יגלחו, שיגדלו זקנים" (הסתפקתי בפירוש דבריו אלו).

דעת הרב בענין צאת השבת כרבינו תם: "איך אדם יכול לקרות לעצמו ירא שמים אם הוא מוציא שבת לפני רבינו תם, זה שלחן ערוך, זה כל הראשונים". וכשניגשתי ושאלתי אותו (עוד לפני שביררתי את הסוגיא), וכי כל חכמי פורת יוסף, וכן סבא שלי, וכי חיללו שבת. השיב רבינו: "אל תלמד מהדור ההוא. זה דור אחר. הם לא ידעו. וחוץ מזה, הרי יש לנו פוסקים יש ספרים, ממי נלמד". ואחרי שביררתי את הסוגיא, וראיתי שגם דעת הגאונים מפוקפקת, כי הראשונים (רשב"א וריטב"א ומאירי ובעל המאור ברכות ב. ועוד) כתבו שהגאונים הולכים בשיטת רבינו תם, שאלתי אותו, אם כן מדוע גם לא לקולא. השיב רבינו: "בכל זאת לזה, דהיינו לחומר בלבד, יש מנהג, ואין להקל נגד המנהג, אפילו שיש על מה להתווכח". [ואפשר שנתכוין לדעת הרמב"ם (הלכות שביבת עשור פרק ג הלכה ג): "שאין מנהג להתיר האסור אלא לאסור המותר". עכ"ל. וכ"כ כל הראשונים כמו שכתבנו במקום אחר].

הרב מקפיד על זמן רבינו תם בכל עניני הדאורייתא, וגם הדרבנן (היכא דאפשר), מידי יום ביומו, וכן לענין ספירת העומר או קריאת

שמע וברכת הלבנה שואל אם הגיע זמן רבינו תם, ורק כשאומרים שהגיע, מברך או עושה המצוה.

ראיתי שבמוצאי שבת נוהג רבינו לומר "ויתן לך האלהים" וכו'.

כששאל אותו אחד על לבישת ב' תפילין ביחד, השיב שיש להקפיד מאוד לעשותם שלא יהיו ביחד יותר מ-8 ס"מ, דהיינו כל אחד לא יותר מ-4 ס"מ.

בבחרותי שאלתי לרבינו אם להניח תפילין דרבינו תם, השיבני: "ומה בכך, למה לא". אמרתי לו, הגרב"ץ אבא שאול אומר שבחורים לא יניחו בגלל שצריך קדושה מהרהורי עבירה. השיב רבינו: "וכי לאברכים אין בעיה עם זה". והוסיף: אבא שלי (זקן המקובלים רבי אפרים הכהן זצוק"ל) אמר לי כבר בגיל שש עשרה להניח תפילין דרבינו תם, וכתבתי אני בעצמי, ומגיל שבע עשרה הנחתי את התפילין דר"ת שאני כתבתי. אחרי החתונה כתבתי חדשות". שאלתי אותו אם התפילין שכתב בבחרותו קיימים? השיב רבינו: "הם גנוזים אצלי".

פעם אחת שאלתי את רבינו על איזה ענין של קבלה אם יש לעשותו, והשיבני: "וכי אתה מבין בכלל מהו טעם אותו ענין. אין ענין לעשות דברים אם אינך יודע טעמם. ה' לא אוהב מגבבי ענינים וסגולות וענינים כשלא יודעים את הטעמים, ורק דיני התורה קודם כל עושים ואחר כך מבינים".

הרב הינו מעשי בהלכה, יודע עד הבדיקה האחרונה כיצד הדבר מתבצע בשטח. פעם אחת כשדיברתי עם רבינו על ענין הדרהם ומשקלו, שאל אותי: "כמה זה דרהם אתה יודע?", אמרתי לו: 3.2 גרם. אמר לי רבינו: "לא, הדרהם הוא 3 גרם". והוסיף בשאלה: "אתה ראית פעם דרהם?". השבתי בשלילה. מיד הוציא הרב מארנקו מחזיק מפתחות של ביתו, כשצורר בו מטבע, ואמר: "זה דרהם מזמן התורכים. אני שמרתי אותו, ושקלתי אותו, הוא שוקל 3 גרם בדיוק". הוספתי לשאול: "הרי במטבע יש חור (בו הוא מחובר

למחזיק), ואולי מקום הנקב הזה הוא 0.2 גרם?". השיב הרב: "אני עשיתי את החור ע"י מסמר, בצעירותי. תכולת הנקב נדחפה לצדדים". לאחר זמן ראיתי שגם בהליכות עולם ח"ג (הלכות חלה אות יט) כתב עפ"ד הקונטרס "רביעית הלוג" (עמוד יג) על פי מחקרים במצרים שהדרהם הוא 3 גרם בלבד. וכך פסק שם למעשה. הראתי זאת לרבינו, ושמח.

כששוחחתי עם רבינו על מנהג עשיית התרת הנדרים בערב ראש השנה, שהנוסח שם הוא בעייתי, כי חסר בו "חרטה דמעיקרא", וגם יש בו שיבושים רבים, שהמבקשים מזכירים נדרים ואילו המתירים אינם מבקשים זאת. ועוד, שמה ענין "שתתירו לי ולאשתי ולכל הנלוים אלי", ועוד ועוד תמיהות על הנוסח שכתבם מור חמי הגאון רבי פינחס מוסבי שליט"א (הרב דרמות ד' ירושלים), השיבני הרב, שהן אמת זה לא מועיל להתיר הנדרים, אבל כיון שנהגו אין לבטל.

רבינו היה מעורר תמיד על סוף זמן קריאת שמע להמגן אברהם, שכך היא דעת מרן הש"ע וכל הראשונים. לפני כשנתיים נכנסתי לפניו והראיתי לו שמרן רבינו עובדיה זצוק"ל כתב שהמקילים כהגר"א יש להם ע"מ לסמוך, והיינו על הרס"ג שכך סובר, אך הבאתי סידור הרס"ג בערבית, והראיתי לו שבנוסח בערבית כתוב ההיפך, כי שעות היום מתחילות מעלות השחר ולא מהנץ החמה, והמתרגם (ש. אסף) טעה בתרגום, והראתי לו במקומות אחרים שהוא מתרגם את אותם המילים בדיוק "עלות השחר" ולא "זריחת החמה" כפי שכתב, ורבינו הסכים על אתר, ואמר: "לא צריכים להסכים לדברים פשוטים".

הבאתי לרבינו תשובה שכתבתי על סירוק שיער בשבת במסרק רגיל, בתנאי שמסרק שערות הראש שהם קצרות, דהיינו בגברים בלבד ולא בנשים, ורק כשאין ידוע שיש קשרים וכו', ורבינו סרב להסכים: "וכי האנשים יחלקו איזה אורך השערות, וכי הם יודעים מה זה פסיק רישיה".

שאלתי את רבינו, במי שקנה כרטיס מעבר של אגד, והוא יכול עדין להשתמש בו בשעה הקרובה, האם יכול להעבירו לשני, והשיב, שלא נראה לו לאסור, הרי יש בכרטיס הזה זכות, ואי אפשר לאסור העברת זכות ששייכת לפלוני.

קודש לה' - קדושה

רבינו בכל בוקר היה מגיע למקוה בשעה 6:15 ברובע היהודי. בתקופות מסויימות היתי מלווה אותו עד לישיבה. כשהיו שואלים אותו שאלות לפני התפילה, לא היה עונה. אבל המקוה אצלו זהו משהו תמידי. גם בכל ערב שבת הוא מגיע למקוה. אך ביום שישי בבוקר לא היה מגיע, כיון שבלאו הכי מגיע לפני שבת.

פעם אמר רבינו בישיבה: "אדם יוצא לרשות הרבים יכול לקיים מאה מצוות, וכנגד יכול לקיים מאה עבירות. צריך לשמור על העינים. איזה נסיונות יש. אם אני הייתי בדור הזה כבחור, מי יודע. הרבה נסיונות".

פעם העיז אברך אחד ושאל את רבינו, כיצד הוא הולך ברובע היהודי, הרי יש שם פריצות נוראה. רבינו אמר בהאי לישנא: "אני לא רואה כלום. אתה חושב שאני רואה". [ובאמת שהוכח הדבר ע"י כמה עובדות, שהיו בחורים שחלפו מול הרב, והרב לא שם ליבו אליהם. דהיינו רואה ואינו רואה].

ההתרגשות של הרב בתפילה היתה פלאית. ראיתי פ"א כשאמר בבריך שמייה "אנא עבדא דקודשא בריך הוא", התחיל לבכות. [פעמים רבות מספור הזיל דמעות בשעת השיחות מוסר שמוסר לבחורי הישיבה].

קבלה

שאלתי את רבינו באחד מימי הפורים, האם הוא לומד קבלה, השיב בשאלה: "למה לא". עוד שאלתי, האם הוא לומד דף היומי בכל יום, השיב: "אתה רוצה שאגיד לך לשון הרע על עצמי..."

ביום הילולת הרש"ש, בקשתי מהרב שיספר משהו על הרש"ש, הרב סיפר הרבה, ואמר שהיה יושב בשיעוריו של אביו בשושנים לדוד, וחכם ששון לוי היה קורא ומסביר וכו', ובעוותנותו אמר, "אני ישבתי ולמדתי פשט, הייתי מכין את השיעור של הישיבה". אך הוסיף, "אנחנו לומדים רק בדרכו של הרש"ש, ובילדותי הייתי פותח הרבה את הספר תורת חכם להרב דילרוזה, וכולם היו צוחקים עלי. עד היום אני לא יודע למה היו צוחקים עלי".

שאלתי את רבינו באיזה דרך בקבלה הוא לומד, והשיבני, כי אינו לומד רק ע"פ דרכו של הרש"ש, ושאינו רבי אפרים הכהן אמר שאין בדורינו מי שיכול לפלפל בקבלה כמו התורת חכם, ושצריך לזה הרבה יראת שמים, ושהדבר מסוכן.

כמו כן ראיתי כי בביתו של רבינו (בעיר העתיקה) קיימים כל כתבי רבינו האריז"ל, והינם משומשים עד קצה היכולת.

מידי מוצאי שבת, זה שנים, רבינו שליט"א מוסר שיעור בזוהר הקדוש לאחר תפילת ערבית, בבית הכנסת "צוף דבש", ומטעים את הדברים בפשט הפשוט.

כמו כן פעם אחת ציטט מן הזוהר, ואמר "בזוהר של החוק לישראל אתמול".

וענות צדק אורחותיו

ברבינו נתקיים מה שאמרו חז"ל בעירובין (יג): כל הבורח מן הגדולה הגדולה מחזרת אחריו. כמה פעמים כשיבחו אותו בפניו, לקח את הדברים בצורה חריפה כאילו ממש חירפו אותו, ובז לדברים. כל פעם היה חוזר שעל מנהיג להיות נקי מנגיעות, ושיהיה רצון הבורא יתברך מול עיניו תמיד. והוסיף: "חז"ל אומרים, מה ראה קרח לחלוק על משה רבינו, ראה ברוח קודשו שעתיד לצאת מבני בניו שמואל הנביא וכו'. הנכם רואים שגם לקורח היתה לו רוח הקודש, ובכל זאת אם יש נגיעה, לא רואים את האמת. הנגיעה מסתירה את האמת. כל מנהיג צריך להתחנן לה' שלא יהיו לו נגיעות, ולבחון את עצמו תמיד".

בריחתו מן הכבוד. בצהורי היום שהכתירו את רבינו ל"נשיא מועצת חכמי התורה" (חול המועד פסח תשעד), ת"ח אחד כשכיבד את רבינו לדבר, אמר: "נשיא מועצת" וכו' (זה היה כמה שעות לפני ההכתרה), כשנעמד רבינו לדבר ועבר בסמוך לאותו האיש, אמר בגערה: "מי אמר לך את זה" (שאני נשיא מועצת חכמי התורה). זאת אומרת שלא רצה לקבל את התואר לפני שהגיע הזמן שהוכתר בו [לאפוקי מאנשים רבים שכותבים "המועמד להיות רב ראשי"... וכיוצ"ב].

הענוה של רבינו. פעם התלוותי אל הרב בדרך והתייעצתי איתו, כשהגענו לרחוב מרכזי בעיר העתיקה הורדתי את המשקפיים והכנסתי לכיס. אמר לי רבינו: "אני מקנא בך". אחרי כמה חודשים רבינו דיבר בשיחה החודשית בישיבה שבהליכה ברחוב אפשר לזכות במאה מצוות ואפשר לזכות גם במאה עבירות, והוסיף כי בימינו הנסיונות הם גדולים מאוד (במוסגר, פעם אמר לי רבינו "אני אם הייתי בדור הזה, איני יודע אם הייתי יכול לעמוד בנסיונות"), והוסיף רבינו: "יש בחורים כאן בישיבה שאני מקנא בהם". לקחתי מזה חיזוק ועידוד אמיתי, אף אם אין כונת רבינו אלי, בכל זאת

אמירה כזאת של ראש ישיבה לתלמידים, זה מראה על המטרה העומדת מול עיניו הטהורות. עד כדי.

דאגתו ומסירותו לכלל

בשנת תשעא חלמתי (איני זוכר אם היה ג' פעמים) את הרב ישראל אזרוואל שאומר לי "תעשה פדיון נפש", החלטתי שבאמת יש לעשות. באתי לרבינו, אמרתי לו שחלמתי שאני צריך לעשות פדיון נפש. רבינו שמע את הדברים. כשאמרתי לו שאני דואג מן הענין וקשה לי ללמוד, מיד אמר לי רבינו: טוב, תביא 160 מטבעות ואת סדר הפדיון שבסוף התהילים "יוסף תהילות" להחיד"א, ואעשה לך. הלכתי והבאתי 160 מטבעות (כמנין כס"ף), הרב עשה לי פדיון. כמה ת"ח כשראו את הענין שאלו מדוע רבינו יצא מגדרו. אך רבינו אמר, תלמד איך לעשות.

בשנת תשס"ח עברתי בדיקה בעינים, והרופאים אמרו שאני צריך איזה ניתוח. סיפרתי זאת לרבינו, הוא שמע את כל הענין, וביקש שאסביר לו איך צורת הניתוח. ציירתי לו מה שהרופאים צריכים לעשות על נייר (כמדומני שיש לי את הציור). הוא הבין, ובירך אותי שיצליח הענין, ובד בבד הורני לכתוב ספר על שמירת העינים, וזה יועיל לרפואה. וכך עשיתי (כתבתי זאת בהקדמת הספר עין במשפט). והדבר פלא, שמיד לאחר מכן הופנתי לאיזה רופא מביה"ח אסף הרופא (פרופ' אבני), והוא אמר שנמתין עם הצילומים של העין עוד כמה חודשים, ואז נבדוק שוב אם התפתח הענין. לאחר כחצי שנה עשיתי שו"פ צילום, ולתדהמת הפרופ' אברהם סלומון (מביה"ח הר הצופים), סיבת הצורך לניתוח כמעט נעלמה. [פעם אחת התקשר רבינו לבית הורי לשאול אם עברתי את הניתוח. ופעם אחת כשמסר שיחה על "מתלמידיו של אברהם

אבינו, עין טובה, לב טוב וכו". אמר לי: יהי רצון שתזכה "לעין טובה...].

לאחר שיצא הספר, הבאתי לו את הספר "עין במשפט", ותיכף ומיד הוא שאל "ומה עם העין השניה", ורצונו לומר כי עין במשפט הוא לשון יחיד, והייתי צריך לקרוא שם הספר "עינים במשפט". ובאמת לאחר כמה שנים הוצרכתי לעבור ניתוח בעין אחת.

גדולתו בתורה

שקיעות בתורה. רבינו בשעת השיעור, כשראשו בתוך הספרים, אינו מרגיש כלל מהנעשה סביבו. בחורים יוצאים ונכנסים, ואף נעדרים, והוא היה שקוע. [אמנם היה חשוב לו מאוד שהבחורים לא יעדרו. לפעמים היה מרים את הראש ומסתכל לראות מי נעדר. פעם אחת שאל ביום המחורת את אחד הבחורים: איפה היית].

שקיעות בתורה, 5 דקות ראשונות שלומד לא מרים עיניו מהספר. עצה זו הוא נתן גם לשואלים. וכשהיו שואלים אותו שאלות בחמש דקות הראשונות, היה עונה כשעיניו בתוך הספר פנימה. ולעתים נדירות הוציא את הראש מתוך הספר להשיב תשובה כשהיה צורך.

שקיעות בתורה. בשנים האחרונות סובל רבינו מכאיבי רגלים. וכשנשאל אם הכאבים מפריעים לו גם בשעה שמוסר שיעור, השיב מתוך אמת ליבו: "מה פתאום, בשיעור אני לא מרגיש כלום". [פעם אמר בדרך הלצה: "כשאני דורך על הרגלים, זה כמו לדרוך על העינים"].

שאלתי את רבינו: "איך זה שכל סוגיא הוא יודע עליה מראי מקומות, ויודע מי דיבר עליה. וכששואלים אותו שאלה בסוגיא שאינה מענין השיעור הוא פותח את המקורות על אתר כאילו

הדברים נלמדו אצלו אתמול. ובפרט שהוא לא כותב, וניחא אם היה כותב היתה סיבה לזכרון כזה". השיב: "כך אני מתפלל להשם, וזו סיעתא דשמיא. אבל חבל שאני לא הורגלתי לכתוב". (ראה להלן בערך כתיבת חידושי תורה).

כתיבת חידושי תורה

כתיבת חידושי תורה. שנה אחת הייתי אחראי על אפיית המצות מכונה של רבינו, כמידי שנה מגיעים גם כמה רבנים מהישיבה (הגרי"ח קופשיץ, הגרמ"ח שלנגר, ועוד). רבינו ישב על כסא בחדר הבצק, ואני עמדתי לידו והפרשתי חלה מכל כמות בצק שהגיעה. בדיוק עסקתי אז בלימוד הלכות עירובין בעיון, ושאלתי את רבינו איזה שאלה שעמדה לי בפרק. רבינו חשב ואמר שזוהי באמת שאלה. ביקשתי ממנו אם יוכל לבדוק תשובה עליה כי יש לי נפק"מ בשאלה זו. ותוך כדי שאלתי את הרב אם למד הלכות עירובין בעיון, והשיב הרב שאכן לפני כמה שנים למד הלכות עירובין בעיון, וגם בצעירותו למד. ושאלתי שוב, האם רבינו כתב חידושים על עירובין, אני אשתמש איתם. השיב הרב, אני לא התרגלתי לכתוב מצעירותי, וחבל, היום זה מאוד קשה לי. והוספתי ושאלתי: אומרים שמי שכותב זה מועיל הרבה לזכור את הדברים, ואם הרב לא כתב איך הרב זוכר כל מקור, ועל כל סוגיא הרב יודע מי דיבר. השיב רבינו במשיח לפי תומו כביכול: "אני מתפלל להשם שכל סוגיא יהיה לי עליה את המראי מקומות שלה. ובאמת כל סוגיא יש לי עליה מראי מקומות, אני יכול לומר לך מי דיבר בה".

כתיבת חידושי תורה, כשעבר הרב ניתוח בשנת תשס"ה הגעתי לבקרו בביתו, וראיתיו לומד ומעיין בספרים הפתוחים על שלחנו כהרגלו. הצצתי באחד הספרים וראיתי שמחזיק בידי ספר קובץ שיעורים ויש בו הערה ארוכה מכת"י (כמדומני בב"ק יז.). העזתי

ושאלתי את רבינו, האם הוא זה שכתב את ההערה. הוא השיב: כן, כשהייתי צעיר, וזו קושיא גדולה והתחיל לומר אותה. שאלתי אותו מדוע היום הוא לא כותב. השיב רבינו: "אני מצטער על זה, אבל בצעירותי לא התרגלתי לכתוב, היה קשה עליו מאוד הכתיבה". שאלתי האם בכל זאת יש דברים שכתב, השיב: "בודאי שיש". סיפרתי לו שיש מישהו ששכתב את כל השיעורים שלו, על כמה מסכתות, והוא רוצה להוציאם לאור, ואמר ששאל את הרב והרב לא הסכים לו, וסיימתי בשאלה, הרי הדברים הם לתועלת גדולה, ומפני מה הרב לא הסכים. השיב הרב: "הוא לא שאל אותי כלום". לאחרונה סיפר לי אחד מהנכדים שהביאו לרב את השיעורים, ורבינו התפלא מאוד ואמר שיש לו עונג גדול לראות את הדברים, כי הם מעוררים את זכרונו לחידושים שחידש לפני שנים. עוד הוסיף, שהיום הרב נעזר בכתבים אלו למסירת השיעורים. [ובצום תענית אסתר תש"פ ישבתי עם הרב בבוקרו של יום לאחר התפילה כחצי שעה, והראתי לו ספרי "בית היכלו", ואז ראיתי מונחים על שולחנו סיכומים של השיעורים, ושאלתיו של מי הם, ואמר לי של אחד הבחורים שסיכם הכל, אני רואה דברים שחידשתי ולא זכרתי שאני זה שחידשתי, וחבל שלא כתבתי...]

כתיבת חידושי תורה. באחת הפעמים שנסע רבינו לחו"ל, גנבו בשדה התעופה מאחד המלואים את התפילין של הרב, כשהיה צרור בהם גם תכריך של כתבי יד שכתב בצעירותו. הרב הצטער מאוד על הכתבים, עד כדי שהיה חולה כמה ימים.

כתיבת חידושי תורה. שאלתי את רבינו פעם אחת אם היום כותב קצת. השיב רבינו: "בשנים האחרונות התחלתי לכתוב, אבל זה קשה לי".

הייתי אצלו בתענית אסתר תש"פ, לאחר התפילה בישיבה נכנסתי לביתו (שנבנה עבורו בתוך הישיבה עצמה), קפלתי את התפילין וישבתי איתו כשעה שלימה, הבאתי לו ספרי "בית היכלו" על דיני בניית בית הכנסת, ספר זה יצא לאור לרגל שמחת חנוכה

הבית לבית מדרשינו שערי יוסף בתל ציון, הרב התעניין מאוד בבית המדרש, שאל על גודלו וכמה מתפללים, וכן על הכולל, והתעניין איך אני משיג תקציב לאברכים ומי עוזר לי בדבר, ואחר כך עבר איתי על הספר, בעיקר על המפתחות, כל כותרת הוא שואל מה כתבת כאן, הבאת ראשון פלוני ואחרון אלמוני? וכו' וכו'. אחר כך הוא שאל, כמה ספרים כבר הוצאת וכו', והוסיף לשאול, איך אתה מספיק לכתוב, אמרתי לו שחלק מן היום אני לומד בצורה של כתיבה, כשאני מברר הלכה אני כותב אותה תיכף, ולא מתקדם הלאה עד שהכל כתוב וכן על זה הדרך. אמר לי רבינו: "זו דרך טובה, חבל שאני לא התרגלתי לכתוב מנעורי".

הנהגות

כשביקשו ממנו למסור "שיחת התעוררות" בישיבה, הוא אמר בפתח השיחה: "מי שהתעורר בבוקר על ידי שעון מעורר, אם הוא לא רוצה לקום הוא לוחץ על השעון להפסיק את הצלצול ומיד חוזר לישון. אנחנו צריכים להתעורר לרצות להתעורר".

דברי רבינו כפי שאמר לי פעם אחת על השאיפה לרצות לגדול ברוחניות: "צריך לרצות להגיע לדרגות רוחניות, ובילדותי הסברתי את הפסוק: "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", דהיינו שהשי"ת נותן לאדם "רצון", ומשביע לכל חי "רצון", ואם יש לו רצון אזי יש לו את הכל".

דעת רבינו בענין תפילת בחורים עם בני תורה בימים נוראים: "אנחנו הקמנו את המנינים הראשונים של בני תורה. זה לא היה לפני. אני, כל ימי גודלתי בין החכמים חכמי ישיבת פורת יוסף, היו בישיבה גם מקובלים וגם פשטנים. ראינו את ההלך חיים של הדור הקודם. זה נתן לנו להיות כאלו. עכשיו בחורים תהיו עם בני תורה,

אחר כך תוכלו לעשות את הבעלי בתים בני תורה. אבל אם לא תדעו מהם בני תורה, איך תלמדו אנשים להיות כך."

פעם אמר לי על בחורים מסויימים שמתפללים כל הזמן עם בעלי בתים: "הבנין הרוחני של הבעלי בתים הוא שונה מהבנין של בני תורה. מסכן בחור שרוצה שהבנין שלו יהיה כמו בנין של בעלי בתים. זה בנין אחר. זו צורה אחרת של בנין".

בסוכות תשע"ג מסר רבינו שיעור ברמות ירושלים, נושא השיעור היה "לימוד תורה לשמה". אחרי השיעור הגיע אחד ושאל את רבינו: "מה יעשה מי שלומד שלא לשמה". השיבו רבינו: "שילמד תורה לשמה". ראיתי שרבינו הבין את השואל רק רוצה לשמוע בדיוק מה שאלתו, ואז אמרתי לרב: "הוא שואל, מי שכל לימודו הוא שלא לשמה, איזה עצה אפשר לתת לו שיוכל להיות לומד לשמה". עצר הרב ואמר: "אה, זו שאלתו. אז העצה היא שילמד כל יום שתי דקות לשמה, בלי שיראו אותו, שלא לשם כבוד אלא וכו', ואחר כך יתרגל מזה ללמוד יותר זמן ויותר זמן".

פעם אחת הראיתי לרבינו סידור מפורש, כשהפירוש נמצא בתוך המילים והיא תועלת גדולה לאנשים, אמר רבינו: "בדורות קודמים לא היו צריכים לזה. כמה האנשים מסכנים שצריכים לכך". אמרתי לי: "וכי עדיף שלא יתפללו בסידור כזה ולא יכוננו". אמר רבינו: "מי שלא יכוין כלל, וזה עוזר לו לכוין, זה משהו אחר". באותו ענין פעם שאלתי אותו על מי שרוצה ללמוד ב"שוטנשטיין", כי הוא לא מבין גמרא בלי זה. הוא אמר לי: "מה הבעיה, וכי לא ילמד כלום?!".

איני זוכר בדיוק את תגובת רבינו, אבל אני כמעט בטוח שכך היה: פעם אחת נכנס הגרש"א גולדברג לחדר הרבנים של הישיבה עם שני בחורים, אני ישבתי מול רבינו ודיברנו בענין השיעור. הרב גולדברג פנה אל חכם שלום, ואמר: "רבי לוי יצחק מברדיצ'וב שאל שאלה, ביום ר"ה פתוחים לפני השי"ת שלושה ספרים, צדיקים

נכתבים בספרן של צדיקים וכו' (ר"ה טז.), ושאל, הקב"ה, הרי ראש השנה הוא יום טוב, ואסור לכתוב ביום טוב (ביצה לו:). ותירץ, שגם לכתוב את הרשעים למיתה זה פיקוח נפש, ומותר לכתוב לצורך פיקוח נפש". אמר לו רבינו בדרך הלצה: "אני חושב שפיקוח נפש יותר גדול הוא לא לומר זאת".

כששאלתי את רבינו על כמה נושאים שאין להם מקום בהלכה ואינם אלא רק "הנהגות" שתפסו מקומן בציבור, גער בי, באומרו: "זה לא הלכה, תשאל את מי שהנהיג את זה".

רבינו מיצר על המנהג של בחורים ואברכים בני תורה שמנשקים את היד ומבקשים "ברכה". וכמה פעמים אמר שצריכים לבקש שאתפלל עליהם, ולא שאתן להם ברכה. פעם אמרתי לו שאנשים מרגישים קשר לרב על ידי שמנשקים את ידו, ומאז כשבאתי לנשק ידו בשב"ק לא היה מתנגד. אבל לאחרים ראיתי שמתנגד.

ביום ב' דראש השנה דרש רבינו בישיבה על הנושא "לשם שמים", מהו "לשמה", כשבתוך דבריו הבי"ד המסילת ישרים פרק יט והגר"ח מוולאזין ועוד. ואחרי השיחה, כשעלה במדרגות אמר לי: "אתה מבין מזה לשם שמים. הם עוברים ליד הכותל ושרים "לשם שמים לשם שמים", הם בכלל יודעים מה זה".

באחד השנים ביום פורים, שאלתי את רבינו מדוע אינו מתבשם. השיב רבינו: בצעירותי הייתי מתבשם, אבל עכשיו התבגרתי, הדבר קשה לי, אני לא אוכל לעמוד.

הייתי נוכח כששאל הגאון רבי שמואל בצלאל את רבינו למה אינו נוסע במונית (עד לפני כמה שנים היה נוסע באוטובוס לבדו). השיב: "האמת שלפני כמה ימים נסעתי במונית, זה עלה סכום גדול של כסף. אבל לא על הכסף קאמינא, אלא חבל, אפשר לתת אותו למישהו נצרך, חבל שזה הולך על נוחות".

רבי שמואל בצלאל אמר לו למה הוא נוסע באוטובוס, זה בזיון התורה, השיב רבינו: "אני ראיתי את כל הגדולים נוסעים

באוטובוס. ומי שחושב שזה בזיון התורה, הוא בעצמו מבזה את התורה, כאילו הוא חשוב".

באחת מהתקופות שהייתי נמצא עם הרב, אירע, ואחד מהשומרים של הכותל שהיה חילוני גמור, נכנס כמה פעמים אחרי שסיים את עבודתו אל בית המדרש של הישיבה, והיה לומר עם אחד הבחורים. אט אט התחזק וחבש כיפה, וממש התחיל להתנהל כיהודי החרד לדבר ה'. אלא שעדין לא היה לו רב המדריך אותו בעבודת ה'. כשהיה מתפלל היה קופץ ממש, בערך כשלושים סנטימטרים מעל הרצפה. הדבר היה להפרעת כמה בחורים שהיו מתפרצים בצחוק כשהיה אותו השומר עושה כן. ניגשתי אל הרב, ושאלתי אותו, האם להעיר לאותו אדם שלא יקפוץ בתפילתו. שאל אותי הרב: "על מי אתה מדבר". הסברתי, שכוונתי על זה שעומד בצד ימינו סמוך אל ההיכל וכו'. הרב הסתכל עלי בתמיהה: "וכי 'אתה' רוצה לקרר אותו בעבודת ה' שלו", כשהדגיש את ה"אתה"...

הייתי אצל הרב במוצאי חג ראשון של פסח תשע"ח, הבאתי לו את הספרים החדשים שיצאו לאור לאחרונה בסיעתא דשמיא, ומהם פסקי רפואה, והראתי לו שהזכרנו אותו בכמה ענינים (כגון בקשת ברכה מרב וכיוצ"ב) והרב שמח מאוד. שאלתי אותו בענין בניית המקוה בכפר הרי"ף, והבעתי לו את ספיקי הגדול הנובע מן המציאות, שכן כארבע שנים אנחנו מנסים לקבל אישורים מהועדה החקלאית להחל בבניית המקוה, אך לדאבונינו יש מבניהם אנשים שלא זכו להכיר בערכה של התורה והיהדות, והינם מחללים כל קדשי ישראל, ומונעים כל הליך הקשור לקדושה, וגם בנושא המקוה הקדוש תקעו טלפיהם. ושאלתי היא, האם להחל בתהליך של מלחמה, זאת אומרת להפעיל לחצים גם לא בצורה מכובדת, או בהפגנת כוחניות, ויתכן מאוד שהליך זה יצליח. אך מנגד קיים חשש גדול שנפסיד את כח ההשפעה על הציבור, שכן יש הרבה אנשים ייפי נפש שאינם מכירים ערכה של טהרה ולא מבינים על מה הווכוח, ובהשמצות למיניהם יכולים להוציא את הדברים

מהקשרן, ומלבד החילול השם שיכול להיות כאן, גם יכולים אנו לשרוף את עצמינו ותדמיתנו בעיניהם. ומנגד, אם נלך בדרך המכובדת שעד עתה אנחנו הולכים בה, יתכן ועוד כמה שנים יוותר הישוב ללא מקוה, ונשים רבות רוצות לקבל על עצמן עולה של טהרה, ובודאי הגמור שיתווספו עוד נשים רבות שעכשיו אינם מיודעות כלל מהענין, ובזכות קיומו של מקוה מפואר ייסחפו אל הקדושה בעז"ה. הרב חשב וחשב, וברוח חכמתו ותבונתו אמר לי את הפתרון, שלמען האמת אני כבר כשנתיים מנסה להוביל אותו – אך לצערי הגבאים לא ראו בו שבריר של הצלחה. ובכך כך היה: הרב מסתכל עלי ואומר לי: "בדרך של מלחמה זה לא יצליח, ולא תקבלו. אבל גם אל תשבו בחיבוק ידים. אתם צריכים לעשות ולפעול. ומה תעשו? תדברו על ליבו של אחד המתפללים בקהילה, שיתן מהשטח החקלאי שלו איזה חלקה, ויבקש אישור מהמועצה לבנות בה חדר מבלי להודיעם שזה למטרת המקוה, ולאחר מכן תרכשו ממנו את הקרקע, או תשכירו ממנו, ותבנו בו את המקוה. לאחר מכן תהיה לכם הצלחה לקבל מבנה מטעם המועצה". הדברים נאמרו לגבאים, על רוח"ק שנזרקה מפיו של רבינו, וב"ה התקבלו באוזניהם כאילו זה עתה עלה הרעיון ולא שמעו אודותיו עד עכשיו, וכבר החלו במלאכה לדבר ולחפש מי מתאים לענין. הקב"ה יזכינו לסיים עד גמירה ותשרה אצלינו הברכה, באורך ימים ובשנות חיים. אמן.

שונות

כשיצא ספרי עין במשפט, רק כחמש שנים אחרי שאמר לי רבינו לכתוב ספר כזה (ארבע שנים אחרי שקיבלתי ממנו מכתב הסכמה על הספר), הבאתי לרבינו את הספר באיזה ברית מילה שכבדוהו לסנדק. כשהגשתי את הספר בא ראש ישיבה אחד לבחורים נושרים

(הרב סננס) וסיפר בנוכחות רבינו שלמד בישיבתו את כל הספר עם הבחורים. רבינו לקח את הספר. אחרי שבועיים התקשרתי לרב, רבינו אמר לי מיד: "הבאת לי את הספר שלך, אני נסעתי במונית ושכחתי אותו שם. האם אתה מכיר את בעל השמחה, הוא יודע מי לקח אותי". אמרתי לו שאיני מכיר רק שמעתי שהרב נמצא שם ובאתי. אבל בטח הספר צריך להגיע למי שהוא צריך להגיע, ואני אביא לרב חדש. וכך היה, באותו שבוע שלחתי לרב ספר חדש. לאחר כחודש קיבלתי טלפון מבעל מונית שהוא אומר שמצא ברכבו ספר על שמירת העינים, ובכדי שלא יהרס הספר מהשמש, הביא אותו לביתו, ובנו קרא בספר שבת שלימה בכל סעודות השבת והתחזק מאוד מהספר ונכנס בו רצון עז לשמור את עיניו, והוא רוצה לדעת מה לעשות עם הספר. אמרתי לו שהוא יכול לקחתו לעצמו. לאחר זמן סיפרתי זאת לרבינו, ושמח.

סיפר רבינו, בישיבת "שושנים לדוד" בירושלים היה נמסר מידי שבוע השיעור של אבא (רבי אפרים הכהן, זקן המקובלים), השיעור היה מתנהל באופן שאחד קורא ומסביר ואם צריך תיקון, ועל פי רוב היה תיקונים, הרב - אבא, היה מתקן ומסביר את הכל. והנה חכם אחד בבלי הגיע לשיעור, וכשהגיע תורו לקרוא ולהסביר, הוא התחיל לפלפל בקבלה. בקבלה לא מפלפלים, מה שכתוב לומדים ומסבירים. אבא השתיק אותו, ואמר שזו לא הדרך שלנו. אחר כך אבא אמר לי, תראה מה יהיה בסופו. לא ארכו הימים, וראיתי את החכם הזה הבבלי בלי כיפה, הוא התפקר, ושכך אמר לו ידידו הרב שמואל דרזי, שראה את החכם הנ"ל ללא כיפה מתהלך ברחוב יפו בירושלים.

1. לכתוב על הזוג מבוגרים מקטמון, שהאשה היתה גדולה מן האיש 10 שנים, היא נפלה לו ליבום, הוא ייבם אותה כשהיתה בגיל שלושים והוא בגיל עשרים, והאריכה ימים אחריו. היו מגיעים אליה גדולים לומר לה שבת שלום. כששאלתי את הרב אם היו מסתכלים עליה, אמר מה פתאום.

2. הסיפור על רבי אפרים הכהן שלמד קבלה עם רבי שמעון אגסי,
3. הסיפור על רבי שמעון אגסי, שהיה אחד שרצה לראות את משה רבינו בחלום,
4. הסיפור על רבי אפרים הכהן בעלותו ארצה שהגיע לפת לחם, והבא"ח בירך אותו שישא אשה בארץ והוריו יהיו בחתונתו, וכך היה שבאותו יום שהגיע לפת לחם הציעו לו את שידוכו, ובאותו יום קיבל מכתב מהוריו שהם באים מאמריקה (הם שהו שם לצורך פרנסתם).

הברכות של רבינו

רבינו היה מסרב "לברך" בלשון ברכה בלבד, אלא היה חוזר ואומר תמיד שצריך "להתפלל" על המבקש, ולא "לברך". וכך היה עושה, היה מעתיר בתפילה על כל המשחרים לפתחו.

בשמחת הברית לבני, רבינו דרש ואמר בזה הלשון (מתוך הקלטה): לא טוב הוא המנהג לבקש מהרב שיברך את פלוני, אלא צריכים לבקש שיתפלל על פלוני. והספורנו (שמות כ, יט-כ) על הפסוק: "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", כתב: "ומאחר שראיתם שאין אתם צריכים לאמצעיים להתקרב אלי, לא תעשו אתי כאלה לאמצעיים", כונתו, כי אחרי שדיברתי עמכם בלי מתווכים, אלא מן השמים דיברתי עמכם, כך גם אתם אל תדברו דרך אמצעים, דרך המדברים איתי תמורת כסף וזהב, כי כולם "אלהי כסף ואלהי זהב". אבל זה לכאורה נגד גמרא, הגמרא בב"ב (קטז). אומרת, כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, ג): "חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה"? נכון, שבאמת יש

הרבה ראשונים שכותבים כך, אלא שהמאירי (ב"ב קטז.) מבאר, שילך אצל חכם, וילמד אותו איך להתפלל והוא בעצמו יתפלל ולא החכם. ולפי זה, לפי המאירי והספורנו, ולא יועיל מה שיתפלל החכם עליו, ולא יאמר: "אני נתתי כסף לבבא, והוא יתפלל עלי". הקב"ה רוצה לשמוע תפילתו של כל אחד ואחד, צריך להאמין בזה, קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, איך שיקראוהו באמת. אפשר לקבל גם ברכה מהצדיק, אלא שהישועה מגיעה על ידי כך בכח. אבל הקב"ה רוצה שכל הזמן אנו נהיה איתו, נבקש ממנו. עכד"ק. לאחר שנה וחצי, כשדיברתי עם רבינו על הנושא אמרתי לי שיש הרבה שחולקים על המאירי. רבינו אמר: "נכון, גם בשיטה מקובצת וגם הנימוקי יוסף חולקים, אבל צריך לדעת מהי הברכה היותר מועילה". ומאז, כשאנו באים לרבינו אנו מבקשים ממנו "הרב יתפלל עלינו", בלשון תפילה.

סיפורים רבים שמעתי מכלי ראשון על תפילותיו של רבינו, שפשוט עשו פעולתם תיכף ומיד, ואי"ה עוד חזון למועד להעלותם על הכתב למען יעמדו ימים רבים, אך אכתוב (לבינתיים) כמה דברים שרבינו זצוק"ל התפלל עלי באופן אישי, ותפילתו עשתה פלאים.

רבינו היה מעתיר בתפילה על כל המבקשים והצריכים לכך. תלמידים, גם אותם שהיו בעיתיים בסדרי הישיבה, רבינו התפלל והעתיר עליהם בתפילתו. והיה אברך חשוב מבוגרי הישיבה שבא לפני רבינו, ושח כי זה כמה שנים שהם ממתנינים לפרי בטן ולא זכו. רבינו שמע והבטיחו שיתפלל עליו. ואכן אחרי ארבע שנים בערך בא האברך הנ"ל לפני רבינו עם בנו בן ה-3 שיגזור לו משערות ראשו כמנהג ישראל בעת החלאקה, רבינו התפלא ושאל, האם זהו בנך? האברך השיב, כן, נולד לפני שלוש שנים. פנה אליו רבינו בדמעות, ואמר לו, כבר ארבע שנים אני מתפלל עליך יום יום שתזכה להפקד, ואתה לא בא לעדכן אותי שנולד לך בן? וחזר שוב, ארבע שנים יום יום אני מתפלל עליך ואתה לא בא לבשר לי ולשמח

אותי, ארבע שנים וכו'. האברך לא ידע את נפשו. אך זו היתה מסירותו של רבינו לכל תלמיד, ובזכרונו התפלל והעתיר.

באחת הלידות של אשתי שתחי' היה עיכוב מסויים בלידה והתקשרתי לרבינו עם בוקרו של יום, הוא ברך אותה על אתר בלשון תפילה, ואמר שיתפלל עליה היום, ושאל את שמה וכו'. באותו ערב היה פדיון הבן למאן דהו בשכונת רמות, והכהן הפודה היה רבינו זצוק"ל, ושם נכח גם מר אבי שיחי', רבינו נגש אליו ושאל אותו: "האם יש בשורות טובות?" מר אבי שיחי' לא ידע בעצמו מן הענין שאשתי בחדר לידה, וכלל לא התפלא איך רבינו מעודכן יותר ממנו, ובכל אופן השיבו שלא ידוע לו על בשורות טובות. למחרת תיכף לאחר הלידה התקשרתי לרבינו לבשרו, כמדומני עוד לפני שהודעתי להורי, רבינו שמח שמחה גדולה, ואמר שהתפלל עליה גם הבוקר שחרית, שכן אם לא התקשרתי סימן שאין עדין בשורה משחמת, ועכשיו ברוך ה' וכו'. ושאל היכן תערך הברית... זו היתה דאגתו לכל אחד.

בלומדי בישיבה סבלתי מאוד בעיני, הייתי צריך לעבור ניתוח השתלת קרנית, ישבתי עם רבינו זצוק"ל והסברתי לו את כל הבעיה, וכפי שזכור לי אף ציירתי לו את העין כיצד היא בנויה והיכן הבעיה בדיוק, הוא התעניין שאל והתפלא על הבריאה האדירה שיש לכל אחד מאיתנו בגוף, ורבינו התפלל עלי מאז שאבריאה בעינים. [הוא זכר את הבעיה שלי אפילו יותר ממני, פעם אחת כשכבר הרגשתי הקלה גדולה בעינים, מסר שיחה על מידותיו של אברהם אבינו "עין טובה", והסתכל אלי בהצביעו על העין של עצמו, ואמר "אז תהיה לך עין טובה", הבחורים שידעו מבעייתי, צחקו, גם רבינו חיך והמשיך בשיחה].

פעם נגשתי לרבינו לספר לו על בחור אחד המתמודד בישיבה בנסיון קשה ברוחניות, היה לו מחשב נייד והיה צופה בו בסרטים ב"מ, לא נקטתי בשמו של הבחור, שכן הוא בקש שלא אזכיר שמו. רבינו שאלני: "התפללת עליו", השבתי: לא. "אני אתפלל עליו".

רבינו לא הפציר שאגיד את שמו של הבחור, כי רצה לכבד את רצונו. אך ויהי לפלא, לא עברו ימים בודדים ואותו הבחור שבר את המכשיר מעצמו.

אחד מהבחורים המבוגרים של הישיבה, שלא זכה להתחתן וכבר גילו נשק לארבעים שנה, ניגש לרבינו בהקפות שניות במוצאי שמחת תורה, ואמר לו שהבחורים רוצים שהרב ישיר בקולו איזה שיר. הרים רבינו קולו ואמר לו בחיך אופייני לו: "בשביל מה אתה נמצא כבר חמשים שנה בישיבה?...". הבחורים כולם צחקו. רבינו כמובן התכוין רק לשמח את הבחור בהומור. השיב הבחור לרב: נו, כולם צוחקים, אז שיצחקו באמת וישמחו שאני אתחתן. הרב התרצן, וברך אותו שהשנה ימצא את בת זיווגו. והכי הוה, כחודש לאחר מכן ב"ה התארס.

כחודשיים לפני לידת בני הבכור, ע"פ הצילומים אמרו שהעובר עקוז, וחששתי מאוד שלא ינתחו בקיסרי, ונפסיד מצות פדיון. התקשרתי לרבינו, שאלתי אותו מה עושים? רבינו אמר לי: אל תדאג, נשאר הרבה זמן עד הלידה. אחרי כחודש ושלוש שבועות נערכה בדיקה חוזרת ושוב אמרו הרופאים שהעובר עקוז. שוב התקשרתי לרבינו, ורבינו אמר לי, כמה זמן נותר, אמרתי לו, שבוע. שוב אמר רבינו "יש עוד זמן". כשהגענו ללידה, העובר היה במצב רגיל. פלא.

בהיותי בתקופת השידוכין כמה פעמים ביררו אצל רבינו, אף פעם הוא לא ניגש אלי. כשהציעו לי את אשתי, עוד לפני שנפגשתי איתה, אמר לי רבינו אחרי תפילת שחרית בישיבה: "שמעתי שאתה מתחתן". הבנתי שביררו אצל רבינו (כך הוברר אחרי חתונתי), אבל שתקתי. ואכן ב"ה התקיימה "שמועת" רבינו.

בקשתי כמה פעמים מרבינו שיברך אותי שנוכל להחזיק את הכולל ואת המוסדות ללא חובות, רבינו הרעיף מברכותיו ותפילותיו, בהדגישו כל פעם שיהי רצון ולא אצטרך לטוס לחוצה

לארץ להביא ממרחק לחמינו. וב"ה הכי הוה, כל פעם שחשבת לי לטוס, כי הגיעו מים עד נפש, כשברך אותי רבינו לכך, הסתדרו הענינים. יהי רצון שברכתו תמשיך הלאה ביתר שאת וביתר עוז, וגדולים צדיקים במתתן יותר מבחייהם (חולין ז:).

תולדות רבי אפרים הכהן זצוק"ל, נכתבו ע"י רבינו

תולדות אלו כתבם מורינו ורבינו ז"ל בשנת תשכ"ג, ונדפס בקול סיני (חודש אלול תשכג), ומפני שיש בהם תועלת גדולה לחיזוק, וגם דברים שמשקפים את רבינו עצמו, על כן העתקתים כאן לתועלת, וזה לשון קודשו (עד סוף המאמר הכל נכתב על ידי הרב):

במלאת שבע שנים לפטירתו הנני עומד מזועזע מרגש של כבוד והוקרה, והכרה מלאה את מו"א זצ"ל, לכתוב שורות אחדות לזכרו, ממה ששמעתי ממנו ומה שעניי ראו בו.

נולד בשנת תרמ"ה בעיר בגדד ובקטנותו חונך בבית המדרש, התחיל בלמוד הקבלה בהיותו בן ח"י שנים בינו לבין עצמו, ובמקרה נודע הדבר להרה"ג המקובל האלקי ר' שמעון אגסי זצ"ל הידוע ומפורסם למקובל גדול, ואמר לו חדל לך כי לא תוכל עשוהו לבדך. אף הוא השיבו האם יואיל כבודו לשאול אותי בכך וכך דפים שלמדתי, והתחיל לשאלו, וראהו כמעין המתגבר שלא השמיט שום דבר מכל אשר למד, ובהבנה מלאה. ומאז מצא חן בעיניו וקבע ללמוד איתו כמה לילות בשבוע עד חצות, וכך למדו שש שנים רצופות.

באותו גיל ובאותו זמן הוצרכו הוריו לעזוב את העיר והלכו לעיר אחרת (א"ה, אמר לי רבינו שהלכו לארה"ב) מפאת מצבם הקשה, והדבר הזה הביאו במבוכה, האם ללכת אתם או לאו, כי העיר אשר הלכו אין בה לא מדרש ולא חכמים, ומאידך מהיכן יתפרנס, כי מהפרוטות שהיה מקבל מביהמ"ד לא יכול היה להתקיים אפילו בדוחק, וע"כ הלך ושאל את הגאון הגדול הידוע רבנו יוסף חיים זצ"ל מה לעשות, כי הוא היה ממאוהביו וממקורביו ביותר, והבא"ח היה מעריצו מאד עד שהיה אומר לו: חביבי בכל עת ובכל שעה שתרצה לבוא אלי תוכל לבוא, כי כבר צויתי לביתי שכאשר אתה

בא אלי אפילו אם אני ישן יעירוני בשבילך. ובעבור הקשר הנפשי הגדול שהיה ביניהם, העז והלך לשאול עצתו. הרב נענה לו ואמר, אל תלך אתם וה' יעזור, וכך עשה.

והנה לתקופת השנה הגיע למצב קשה מאוד מבחינת כלכלית ועבר עליו חדש של צרות צרורות, הגיעו מים עד נפש ממש, [לא אוכל להעלות הפרטים על הכתב אבל כאשר אני נזכר מזה רעדה אחזתני, ובאותה שעה שסיפר לי זלגו עיני דמעות (א"ה אמר לי רבינו, שהגיע למצב שאכל מן האשפה)], וכ"ז מפני עדינותו שלא רצה לקבל פרוטה משום אדם, וגם אף אחד לא ידע ממצבו, והנה הוא עדיין במצוקתו התפרץ בבכי ואמר בזה הלשון: "רבנו יוסף חיים, כבודו הוא יעצני ללכת בדרך זו, וכן עשיתי, ראה עתה את המצב הקשה אשר אליו הגעתי, וידוע לך שאין אני יכול להשתטח על קברך, כי באותו זמן הוא כבר נפטר, שאני כהן, לכן אני רוצה שתתפלל עלי, ואוושע".

והנה למחרת בצהרים הוא הולך הביתה, ומקבל מברק מהוריו: "היום אנחנו חוזרים", כך למד תורה מתוך עוני וצער.

בשנת הארבעים לערך עלה ארצה, ונתקבל אז לישיבה הגדולה ישיבת פורת יוסף, ושם המשיך בלמוד הקבלה עם הרה"ג המקובל הידוע ומפורסם בגדולתו ר שאול דוויק זצ"ל, ובזה הפליג מאוד בחכמת הנסתר.

כעשרים שנה שימש בישיבת פורת יוסף כראש המקובלים, העמיד הרבה תלמידים מהישיבה ומחוצה לה, מעולם לא דחה אדם שבא ללמוד הן ביום והן בלילה, והן בשבת. עם כמה תלמידים אני יודע שקבע ללמוד איזה לילות עד חצות. וקרו מקרים שבאו תלמידים מחוץ לעיר ללמוד את סדר הכוונות, והזמן היה יקר להם ללכת ולחזור, אז ישב אתם כמה לילות עד אור הבוקר ללא ליאות. וכ"ז שלא ע"מ לקבל פרס.

אפשר לומר לא עבר עליו לילה שלא קם שעתיים ושלוש לפני עלות השחר ואמר תקון חצות ואח"ז עסק בחכמת הקבלה (כידוע שהעוסק בתורה באותה שעה יש לה ערך גדול), גם כשהיה ער בתחילת הלילה עד חצות היה קם כשיעור שעה לפני עלות השחר. צדקותו חסידותו ומנהגיו בחייו האישיים אי אפשר למנות. עשרות בשנים לא בא אל פיו בשר משחיטה עירונית, באמרו כי בשחיטה זו בודאי אין מחמירין די הצורך. רק במקרה שהיתה איזו שחיטה פרטית, וידע והכיר את השוחט אז אכל מהבשר. וכל פרי או ירק שהיה בו חשש תולעים לא הכניסו לבית, כי לא רצה להסתמך על בדיקתם, וכיוצא באלו הרבה, וזה אחד מיני רבים.

בפעם מן הפעמים שהיה מעודדני על התורה והיראה, אמר לי בלשון זה: "בימי עמידתי קבלתי עלי עשרים וחמשה מנהגים קשים, ועמדתי בהם שנים רבות, והאחד מהם הוא שקבלתי עלי שלא תפסוק גירסא מפומי, הן בשבתי הן בלכתי והן בעסקי במשהו". וכששאלתיו מה הן שאר הדברים לא רצה להגיד, ואמר לי: "אמרת ליך רק מה שנוגע לך להתמסר לתורה ודי לך".

ענותנותו ומידותיו הנחמדים היו משתקפים על פניו, מלא רחמים מלא אהבה, קבל את כל האדם בסבר פנים יפות, הרבה שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו. תמיד הביאוהו כמתווך בין שני צדדים קשים, ותמיד היו מרוצים מתיווכו, כי היה טורח מאוד לעשות רצון שניהם. אני יכול לומר כי כל האיש אשר בא אליו, הן בבעיא רוחנית הן בבעיא גשמית מצא את נחמתו אצלו, בא בלב כואב וסוער ויצא בלב שקט ונח.

רבים השיב מעוון, בכל עת ובכל זמן שהיתה לו ההזדמנות להטיף מוסר לא חשך אמרותיו, הן ליחיד והן לרבים, ודיבר על עזיבת החטא ולשוב בתשובה מאהבה, ובמיוחד אני רוצה להזכיר שכאשר דיבר באסיפת צעירים, הרבה לדבר על זהירות ההסתכלות ברחוב, ולהשתדל מאוד להתרחק מזה, הוא היה אומר: "החשבון

פשוט, האדם הולך ברחוב לעסקיו, או שיצבור לו חמשים או מאה לאוין של לא תתורו, או להיפך שאם ימנע יחשבו לו כמצוות".

גם אם היה צריך לנסוע בכדי לדרוש, לא חס על טרחתו אלא שמח מאד להשיג עוד בעל תשובה ועוד ירא חטא, זכורני שפעם היינו בשמחת חתן ובקשוהו שיאמר ד"ת, אמר לי מה יצא לקהל זה אם אומר להם דרשה על ענין חתן וכלה, ומה יניחו בכיסם ממנה, לכן אומר דברי מוסר, וכך פתח ואמר: "שלמה המלך אמר החזק במוסר אל תרף, רצונו לומר אף אם השעה לקהל זה לא מתאימה כל כך לדברי מוסר אל תרף ממנו. והמשיך בדברי מוסר להלהיבם לתורה ויראה.

ובשנים האחרונות על אף חולשתו היה הולך ברגל בשבת תשובה מהעיר העתיקה, ובאחרונה משכונת קטמון עד לביהכ"ס אהל רחל, ודורש שם על התשובה, כולו עטוף לבן כמלאך ה', ומראהו אומר קדוש, וקהל גדול נוהר לשם ושיתה בצמא את דבריו הנחמדים מלאי התוכן, הולך וחורז מענין לענין. המסתכל על פניו היה רואה ענוה ואהבה משמשים יחד, ומתוך התפעלות והנאה היו דבריו נכנסים בלב השומעים.

ולמחרת הדרשה היו משכימים לפתחו, כל איש התוודה לפניו על חטאיו וביקש תיקון על העבר ודרך על העתיד. זכורני שפעם אמר לי על אחד שאמר לו שהוא עומד בנסיון קשה עם שכנתו, ומוטרד מאוד, ופוחד פן ילכד ברשת היצר, אז יעץ לו להחליף את הדירה, וכן עשה לאחר זמן בא ואמר שלא הועיל הדבר, כי עדיין הוא בא למקום מגוריה, אז אמר לו אם באמת אתה פוחד מזה ורוצה להנצל אין לך אלא לעזוב את העיר וללכת לעיר רחוקה, הזן אותך כאן הוא יכלכלך במקום אחר, נכנסו הדברים לאזנו ולא התמהמה, ותיכף ומיד עקר דירתו ומטלטליו לעיר רחוקה, כעבור חדשים מספר שלח מכתב כי הוא שמח מאוד, כי ה' כבר זימן לו עבודה, ומהאשה הנ"ל כמעט ששכח לגמרי, כך כולם קבלו את דבריו ושמעו לעצתו.

ופעם סיפר על אחד שנגש אליו והתודה על עון חמור מאד, ואחרי שהסביר לו את חומרתו של העון אמר לו שלתיקון העון הוא זקוק לתעניות רבים, אלא היות שאין באפשרותו להתענות, הציע לו להתענות כמה ימים ולפדות את השאר בצדקה דמי סעודה ליום. הפדיון הסתכם לסכום גדול, האיש הציע לשלם לו מקצת מן הכסף, אז הוא התנגד לו בכל תוקף, ואף לא רצה לקחת את הכסף ע"מ לחלקם לעניים מפני החשד. אז חזר האיש והציע לקנות לו גלימה מהכסף הנ"ל, ומאד הפציר ע"ז, התשובה ע"ז היתה מאוד מפליאה: "ברצונך לצער אותי, כי כל זמן שאלבש את הגלימה אזכור את החטא שעשית". השפיל האיש את פניו ונכלם.

וזכורני כי פעם נגשו אליו שני אנשים בחצות לילה באמרם, שיש להם ענין חשוב ותכוף, והוא שיש להם בחורה שרוצה להתחתן עם בחור מחלל שבת ואם הם לא יסכימו, יש חשש גדול לאיבוד לדעת, מה עליהם לעשות, השאלה הביאתו למבוכה, כי איך אפשר להסכים שתתחתן עם אדם שדינו כגוי, ומצד שני מי יערוב על איבוד נפש מישראל. אמר להם שברצוננו להפגש עם הבחור תחילה, ואחר כך יתן תשובה, קבע זמן עם הבחור והתחיל להסביר לו מה ערכו של יהודי בישראל ומה ערכה של שבת ביהדות, האריך והרחיב והסביר בענין הנ"ל במשך חמש שעות רצופות, עד שלא קם משם, התפרץ הבחור בבכי ואמר שבאמת לא ידע שכה הדבר חמור, והוא מקבל עליו לחזור בתשובה שלימה ולשמור את השבת כבבת עינו. אז בשמחה הלך והודיע למשפחה שיוכלו לעשות את החתונה בהצלחה ובמזל טוב, ובאמת מאותו יום נהפך הבחור לצדיק גמור.

ופעם אחת בהתווכחו עם אדם על עניני חנוך, וכן ב"סיום מסכת" בדברו על שבח התורה ולומדיה אמר בין הדברים בזה הלשון: "באמת, באמת, אם יבוא אחד ויתן לי מליון לירות כדי להגיד שבני יצא מן הישיבה, לא כדאי שאוציאנו רק שאגיד לו שיצא, ולמרות שאני יודע שלא ישמע לי. באמת שלא אגיד לו דבר

זה. כי כיצד ארמה את עצמו שיוכל אדם לחיות בלי תורה", כך היתה אהבתו והכרתו לתורה.

חבל על דאבדין ולא משתכחין. יודע אני שאין בשורות אלו בכדי לשקף גם חלק קטן מחייו כי רבים המה מעשיו, וכל יום מחייו היה מלא תורה ומצוות ומעשים, וכל יודעו ומכירו יעיד על כך, היה טוב לשמים וטוב לבריות. אך יהי"ר שנזכה אנחנו בניו ללכת בדרכיו ולמלא מקומו, ויקוים בנו צדיק בתומו הולך אשרי בניו אחריו, וזכותו תגן עלינו אמן.